

למה ללמוד גמרא?

עוסק בהבנת מהי גמרא
ומה תכלית לימוד הגמרא בעבודת ה'
מיועד לנערים ולומדים מתחילים

**עוסק בהבנת מהי גמרא
ומהו תכלית לימוד הגמרא בעבודת ה'
מיועד לנערים ולומדים מתחילים**

'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'

**כל הזכויות שמורות
ניתן להעתיק ולהדפיס שלא למטרות רווח
תגובות הערות ושאלות ניתן לשלוח למייל
tahlithatalmud@gmail.com**

**עיצוב החוברת: גונן מעתוק
gmaatuk@gmail.com**

החוברת מוקדשת לע"נ ידידי היקר והאהוב אליאב גלמן זצ"ל

אליאב, תושב כרמי צור, אב לשלושה ילדים. יליד קרית ארבע, בוגר ישיבתנו "תורת החיים". היה מפקד בחטיבת הצנחנים ואח"כ היה קצין מצטיין ביחשת"פ של חיל האויר. לאורך כל שירותו הצבאי, עסק בתורה במסירות נפש בלתי רגילה ובמיוחד בלימוד הגמרא: לקראת סוף המסלול יצא מוקדם לקורס מ"כים. במהלך המסלול הספיק ללמוד חברותא בשעות הת"ש. בבקרים הוא למד את הדף היומי בגמרא, משניות וחומש. בסיום המסלול בצנחנים סיים אליאב מסכת פסחים.

ביומנו כתב אליאב, כי הוא לקח על עצמו לסיים מסכת בגמרא, בכל פעם שהוא מסיים פרק בשירות הצבאי. כך סיים מסכת מגילה בסוף מסע כומתה, מסכת סוכה בסוף מסלול, מסכת יומא בסיום קורס קצינים ומסכת שבת בסוף קורס מ"פ.

בכיתה י"א למד אליאב בספר "משנה ברורה" (סימן נח, א ביה"ל ד"ה ומצוה מן המוכרח), שתפילת 'ותיקין' עדיפה על תפילה במניין. ולכן הזהיר להתפלל ותיקין, מותר לו להתפלל אפילו ביחיד, אם אין לו מנין בשעה זו. אליאב אמר, שאיש צבא צריך להתפלל וותיקין, בגלל שפעמים רבות לא יהיה לו מניין בצבא. מאותו יום אליאב התפלל כל יום וותיקין (למעט ימים בודדים, וכפי שמעידים עליו), כך עד ליום בו נהרג. גם במהלך כל השירות הצבאי, היה מקפיד לקום בכל בוקר בשעה 5:00 כדי ללמוד לפני התפילה ולהתפלל 'ותיקין'. את ההפסקות הקצרות שהיו לו, ניצל ללימוד בחברותא בגמרא ובמוסר. לאורך כל שירותו הצבאי עשה את תורתו אומנותו.

ביומו האחרון, אליאב הגיע לצומת הגוש, לאחר מילואים במסגרת תרגיל חטיבתי. למרות שלא ישן בלילות במהלך התרגיל, הוא למד תורה בדרך הביתה. הוא ירד בצומת הגוש והמתין לטרמפ לביתו שבכרמי צור. לצומת הגיח מחבל, עם סכין לעבר אליאב והטרמפיסטים הנוספים. אליאב ירה במהירות במחבל וב"ה נוטרל. אך כדור תועה של החיילים, שפעלו גם כן לחיסול המחבל, פגע באליאב ונהרג במקום. למרות שהובל בהילות, תוך ניסיונות החיאה לבית החולים "שערי צדק", כעבור שעה וחצי נקבע מותו על שולחן הניתוחים.

מכתב
ברכה

מהרב שמואל טל

תורת ההיים

יד בנימין, ד.ג. עמק שוויק, מיקוד 76812
טלפון: 08-8691696 פקס: 08-8691734

ב"ה, י"ב בתמוז ה'תשע"ז

מכתב ברכה

שמחתי לראות קונטרס שכתב תלמידי וידידי היקר הרב אברהם רפאל שליטי"א, כמענה לפניית תלמידיו אליו בשאלות אודות תפקידו וחשיבותו של לימוד הגמרא. אין ספק שמדובר בבירור חשוב, ובייחוד בדורנו, וראוי הוא הרב המחבר ששוקד על לימוד התורה בהתמדה ובמסירות, לברר מקח זה ולחזק רבים בעיסוק בגמרא, אשר עליו נאמר 'אין לך מידה גדולה מזו' (בבא מציעא לג ע"א).

יהי רצון שיתקבל הקונטרס בברכה ורבים יפיקו ממנו תועלת, ויזכה הרב המחבר להוסיף ולשבת על התורה ועל העבודה מתוך שמחה ושפע.

באהבה רבה ובברכה נאמנה

שמואל טל

רצו

ראש הישיבה

מכתב ברכה ממו"ר הרה"ג משה צוריאל שליט"א

מחבר ספרי "אוצרות המוסר", "אוצרות הראי"ה"
"אוצרות התורה", "אוצרות גדולי ישראל" ועוד

כמה זכות יש בידי מי שמחזק את לימוד התורה! כמה ברכה נפלאה יש בזה! עלינו להודות למחבר היקר הרב אברהם רפאל שליט"א שהצליח לאסוף ולהביא לפני הלומדים דברי גדולי ישראל, בין בעלי נגלה ובין בעלי נסתר, בין מתנועת החסידות ובין מתנועת הליטאים, לעורר את הלבבות שכדאי לכל אדם התגבר על כל מפריע ולהדבק בתורת השם ית'! עיקר הכל, הוא השורש של תורה, תורה שבעל פה, בה האדם מפרה את מחשבותיו, מעורר את כחותיו השכליים, להבין סברא, ולהבין את הבעד והנגד, להבין משקלי הקדושה שיש בכל מצוה ומצוה, ובכל הנהגה והנהגה. לא רק לקיים אלא להבין את ההבנה הפנימית: למה ואיך. דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. יהי רצון שהדברים הלבביים שכתב הרב המחבר יועילו לעורר שלהבת קודש של אהבת תורה בלבותיהם של קוראי החוברת.

נקודות לעיון לרבנים המלמדים תורה שבעל פה במוסדות תיכון, מה להסביר לתלמידים משום מה יש ללמוד גמרא

[א] קשר עם אבותינו הקדמונים. לדעת ולהכיר מה היא רוח ישראל האמתית. לדעת דרכי חיים. תיקון המדות. (סוטה עמ' ד-ה). על תיקון בזוגיות (יבמות סב, ב - השרוי בלא אשה וכו'). - על עבודת התפילה (ברכות לא ע"א). יחס לסגפנות (תענית יא ע"ב). על השגת רוח הקודש (שבת ל, ב). יחס לערך השבת (שבת קיח - קיט) וכו'.

מכתב
ברכה

מהרב משה צוריאל

[ב] הקניית כח המחשבה, לחדש סברות, להבין את הדיעה הניגודית. היכולת להעמיק למצוא נקודת האמת שבכל טענה, ולבחון מה עיקר מה טפל, מה נכון ומה איננו נכון. וכך אפשרות לא רק להחליט, אלא להיות צודק בהחלטה!

[ג] ידיעת המקור לכל דין ודין. וכך נדע מה דאורייתא, מה דרבנן, ומה הוא רק מנהג. ומזה תוצאה מתי להקל בספקות. ומתי להקל בשעת הדחק, אם יש מיעוט פוסקים המקילים.

וחשוב מאד שבכל סוגיא שלומדים יגיעו לידי המסקנא המעשית. (מהר"ל, על אבות פרק ד משנה ה - דף קע"ב. הלומד על מנת לעשות. וכן דעת הגר"א).

[ד] סמכות הגמרא היא של סנהדרין (ערוך השולחן העתיד, הלי' סנהדרין סוף פרק ס"ה) וכן דעת ר' אלחנן וסרמן (הקדמתו לקונטרס דברי סופרים, ליקוטי שיעורים סי' ב ס"ק ה, דף צז) ומקור לזה ברמב"ם בהקדמתו למשנה תורה: "שנאמר "לא תסור" הכל חיבר רב אשי בגמרא" [והרי פסוק זה נאמר רק על סנהדרין!]. וכל דברי הפוסקים, ראשונים ואחרונים, באו רק לבאר ולברר ולפרש מה נאמר לנו בגמרא.

[ה] הקב"ה כרת עם ישראל ברית רק משום תורה שבעל פה (גיטין ס ע"ב) והטעם לזה במהר"ל (תפארת ישראל, פרק סח) כי הוא לא על קלף בהמות, אלא חקוק בשפתיו של האדם החי! האומות טוענות שהם עם של הקב"ה, מפני שיש בידיהם תנ"ך. אבל לא כן, מיסתורין של ה' הוא תושבע"פ! מדרש רבה שמות פרשה מז פסקה א - "כתב לך את הדברים האלה הה"ד (הושע ח) אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה שנאמר (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה אפילו מה שהתלמיד שואל לרב אמר הקב"ה למשה באותה שעה מאחר שלמדה מפי הקב"ה אמר לו למדה לישראל. אמר [משה] לפני רבש"ע אכתוב אותה להם? אמר לו איני מבקש ליתנה להם בכתב, מפני שגלוי לפני שעובדי כוכבים עתידים לשלוט

בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזוים בעובדי כוכבים. אלא המקרא אני נותן להם במכתב. והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה. שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם אמר לנביא אם "אכתוב לו רובי תורת, כמו זר נחשב" ומה אני עושה להם נותן את המקרא בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה. "כתב" זה המקרא. "כי על פי הדברים האלה" זו המשנה והתלמוד, שהם מבדילים בין ישראל לבין העובדי כוכבים": [עכ"ל] דרשות המהר"ל - דרוש על התורה (מהד' לונדון, עמ' מ"ח) ד"ה ובפרק הניזקין (גיטין דף ס) הנה מפני כי תורה שבכתב מונחת בארון ואיננה עם האדם בעצמו, לכן איננה כריתת הברית לחבר את ישראל בעצמם אליו יתברך. אבל תורה שבעל פה שהיא עם האדם עד שבזה האדם בעצמו הוא בעל תורה, והוא הברית וחבור שיש לאדם בעצמו עם הש"י. ודי והותר שאנו כותבין התורה שבעל פה. אשר לא נתנה להכתב בחכמה זאת גזורה מאתו יתברך, לשלא יבטח האדם בעורות הבהמות המתות אשר התורה כתובה עליהם, ותהיה התורה עמו בפיו ע"י תורה שבע"פ אשר זולתה אין לעמוד על דבר מדברי תורה שבכתב. ולפיכך די בצרה שאנו כותבים את שבעל פה לשלא תשתכח, אבל מכל מקום אין הכתיבה מבטלת הברית ממנה, דסוף סוף לא ניתן להכתב.

[ו] הבנה אמיתית של המקרא היא רק ע"י תורה שבעל פה. כי הכתב היה רק כמו קצרנות (רש"י הירש, על שמות (לד, כז), עמ' תסב)

[ז] דבקות עם הקב"ה. האדם נמצא היכן הן מחשבותיו. האוהב את יוצרו, שהוא בורא-הכל, מרכז כל מחשבותיו לדעת ולהבין מה ה' דורש ממנו. ואין כלי מוכשר לזה כמו העין בדברי תורה שבעל פה, שנמסרה דור אחר דור מאז הר סיני (רמב"ם, הקדמתו למשנה תורה, ארבעים דורות).

בברכה,

משה צוריאלי

מבוא

חלק א' - מהי גמרא?

-
- 14 < מהי גמרא? מהי מטרת חיבור תלמוד הבבלי?
 - 15 < ההחלטה לחבר תלמוד
 - 16 < הסיבות לחיבור התלמוד
 - 18 < דרכי חיים בתלמוד
 - 19 < מדוע התלמוד נכתב בלשון ארמית?
 - 19 < תוקף התלמוד
 - 21 < לסיכום

חלק ב' - "לעשות רצונך חפצתי"

- 22 < הטעם הפנימי ללימוד התלמוד עפ"י חז"ל
- 26 < הקב"ה שותף פעיל עם מי שלומד תורה שבע"פ
- 27 < מה כלול בתורה שבעל פה?
- 29 < כמה זמן צריך להקדיש ללימוד התלמוד?
- 30 < מדוע ללימוד התלמוד יש חשיבות כ"כ גדולה?
מה יוצא לנו מלימוד זה?
- 32 < כדי לדעת מהו רצון הקב"ה -
האם לא עדיף ללמוד שו"ע במקום גמרא?
- 33 < מדוע הקב"ה רוצה שנלמד תורה מתוך עמל ויגיעה?
- 43 < מנין מקבלים את המוטיבציה לעמול בתורה?
- 44 < היחס ללימוד גמרא עם פירושים שנתחברו בזמנינו
האם יש חשיבות בלימוד הגמרא
- 45 < גם כשלא מגיעים למסקנות הלכתיות?
- 46 < לסיכום, מה יצא לנו?

גמרא? מה יוצא לנו מזה? האם גם מי שלא חושב להיות תלמיד חכם, חשוב שילמד גמרא? ועוד שיש תחומים אחרים בתורה, שאולי יותר קל ללמוד אותם כגון לימוד הלכה או תנ"ך, משנה, אגדה ועוד, האם לא עדיף ללמוד אותם?

מדובר בשאלה מאוד חשובה, שאלה אמיתית, משום שלימוד התלמוד באמת מצריך יגיעה ומסירות, כדי להצליח להבין היטב סוגיא. וכן כדי לסיים מסכתות. וקל וחומר כל הש"ס כולו. ופעמים רבות, בגלל חוסר ההבנה בחשיבות לימוד זה, נערים רבים מתרחקים ממנו ומפסידים את הקניינים והברכות הרבות שלימוד זה מקנה בע"ה.

אמנם יש שינסו להשיב ולומר שע"י לימוד הגמרא ניתן להיות בע"ה תלמיד חכם, מורה הוראה, רב חשוב, או מגיד שיעור או בעל תפקיד אחר העוסק בתחום הוראת התורה. אולם תשובות אלו מתאימות לבחורים מסוימים. ומה יעשו כל מי שלא חושבים או לא מתאימים להיות בעלי אחד מתפקידים אלו? וכי באמת כבר אין צורך שיעסקו בלימוד התלמוד?

ועוד שאנו מוצאים בהדרכותיהם של גדולי ישראל, שהדגישו את חשיבות הקביעות בלימוד הגמרא. נביא כאן במקצת מדבריהם:

הגר"א (מעשה רב, אות ס') הורה כיצד הוא סדר הלימוד, ובין דבריו שם כתב שיש ללמוד גמרא בכל יום. וכן הורה

1/ נשאלתי מתלמידי בישיבה קטנה "תורת החיים". וידועה כשאלה שנשאלת ע"י נערים רבים. וכן נשאלתי בשאלה זו מתלמידי בבימ"ד "תורת החיים" לבעלי תשובה, הנכנסים לשערי תלמוד תורה, ונתקלים בקשיים בלימוד הגמרא. ב"ה למדנו יחד בקונטרס, והביא תועלת גדולה ללומדים. מכאן גם התודה לאותם התלמידים שבזכות שאלותיהם החשובות, ב"ה הדברים נתלבנו היטב ולענ"ד יכולים להביא תועלת גם לאחרים.

ה"סטייפלר" במכתב (כז ניסן, תשל"ה)² ללמוד בכל יום דף גמרא ואפילו בלא תוס'. וכן אנו מוצאים אצל גדולי החסידות. למשל, בהנהגות האדם ל"נועם אלימלך", כתב בהנהגה הראשונה - "הראשון צריך האדם ללמוד גמרא ופירש"י ותוס' כל אחד לפי השגתו וכו'". וכן מופיע בהנהגות "החווה מלובלין" שצריך ליזהר להתאמץ ללמוד גמרא בכל יום. וכן כתב בשו"ע הרב, לאדמו"ר הזקן בהלכות ת"ת (ב, א) שצריך להקדיש שלישי מהזמן ללימוד התלמוד³. וכן כתב ר' נחמן בשיחות הר"ן (אות עו', ד"ה "ופעם אחד") ור' נתן ב"ליקוטי הלכות" (הלכות תלמוד תורה אות ג').

"רבותינו הדריכו אותנו ללמוד גמרא בתמידות, ללא קשר אם זהו העיסוק העיקרי של האדם כתלמיד חכם או מורה הוראה"

נמצא שרבותינו הדריכו ללמוד גמרא בתמידות, ללא קשר אם זהו גם העיסוק

העיקרי של האדם כתלמיד חכם או מורה הוראה כנ"ל. אלא דיברו גם למי שעמל לפרנסתו ועסוק בישובו של עולם. עוד נציין, שרוב הגדולים, אפילו לא הדגישו ללמוד בהספק מסוים, אלא הדגישו את עצם העיסוק בתלמוד. [אמנם יש וציינו גם קצב הלימוד הרצוי (הגר"א, ר' נחמן מברסלב ועוד), ע"מ לתת מסגרת ללימוד, להורות את הדרך שיש ללכת בה כדי לזכות גם להקיף את חלקי התורה. אולם זה לא נושא הקונטרס, לכן לא נתעכב בענין זה (עיי' בענין זה בספר אוצרות המוסר חלק ב')].

ולכן יש להבין מדוע רבותינו הקדושים כל כך החשיבו והדגישו את לימוד הגמרא בכל יום? נציין כבר בתחילת הדברים, שאין

2/ הובא בספר אוצרות המוסר ח"ב, עמוד 786 וכן הביא שם דברי הגר"א בעמוד 783. 3/ ראה שם שבזמן הזה, גם ספרי הפוסקים הראשונים, המבארים טעמי הלכות פסוקות שפסקו הטור ושו"ע, כמו הרא"ש ובית יוסף, הם בכלל תלמוד ולקמן יתבאר הטעם לדבריו.

מטרת הקונטרס לדבר בשבח לימוד הגמרא, כדי להעדיפו על פני שאר תחומים בתורה. ואדרבא, יש חשיבות גדולה מאוד גם בלימוד התנ"ך, הלכה, אגדה ומוסר וכמבואר בספרי הלכה (משנה ברורה סימן קנה, ס"ק ג, הליכות עולם חלק ח' הלכות תלמוד תורה).

המטרה לבאר את חשיבות לימוד הגמרא בעבודת ה'. בע"ה ננסה להבין, מדוע כל החפץ להיות עובד ה' באמת, מוכרח להקדיש מזמנו ללימוד ועמל התלמוד. הבנה זו נחוצה, בפרט לתלמידים, המקדישים זמן רב ללימוד זה.

יש חשיבות גדולה מאוד גם בלימוד התנ"ך, הלכה, אגדה ומוסר וכמבואר בספרי הלכה

שני סוגי תלמידים

נציין תחילה שיש שני סוגי תלמידים בבית המדרש. יש שקשה להם באופן כללי ללמוד תורה, קשה להם להתמיד בלימודה ולעמול עליה, לא רק בגמרא, אלא גם בתחומים אחרים בתורה, הם אינם מוצאים את מקומם. ולכן כוונתם לשאול, מדוע ללמוד גמרא, שהיא בלשון ארמית שאינה מובנת, וכי חסר שפות אחרות ללמוד? ואם זה בשביל ידיעת התורה, הרי אפשר להגיע לכך ע"י לימוד משנה והלכה? ולכן יעדיפו לימודים קלים יותר בתורה.

ויש סוג אחר של תלמידים, שבאופן כללי יותר קל להם ב"ה ללמוד תורה, ויתכן אפילו והם רוצים לעמול עליה. הם אוהבים ללמוד תנ"ך או משניות ותחומים אחרים בתורה. רק שאינם מבינים מדוע יש לעמול גם בלימוד הגמרא? והם יעדיפו אולי לעמול באותם תחומים שהם מחוברים אליהם. כמו הלכה, משנה או אגדה.

ולכן, את הדברים הבאים נכתוב בע"ה באופן כללי, וכל אחד יקח לעצמו את התשובה שיותר נוגעת אליו. בפרט שעל שאלה זו לענ"ד אין תשובה אחת, משום שיש כמה גורמים וסיבות,

שבגללן חשוב מאוד ללמוד גמרא. משום שבלימוד הגמרא משיגים כמה תועלויות גם יחד, וכפי שיבואר לקמן בע"ה. לכן חשוב לראות את כל הסיבות גם יחד, על מנת לקבל מבט כולל בנושא זה.

אמנם לפני שנבין את הסיבות ללימוד הגמרא, תחילה נעשה בע"ה היכרות בסיסית עם הגמרא. ננסה להבין מהי גמרא, כיצד ומתי נתחברה, ומה מטרתה. אח"כ (חלק ב' של הקונטרס) נעסוק בע"ה בהבנה הפנימית של מטרת לימוד הגמרא.

ראשית, כדי להבין מדוע חשוב ללמוד גמרא, יש להבין מהי גמרא? מה תפקידה? מתי וכיצד נכתבה? איזה משקל יש לה בארון הספרים היהודי?

תפקיד הגמרא: מבואר בכמה מקומות בתלמוד הבבלי⁴ שתפקידה של הגמרא הוא לבאר את הסברות של המשניות וטעמיהן. וכן ליישב סתירות ומחלוקות בין משניות, ע"י ביאור טעמיהן. כלומר יש משניות רבות שאינן מובנות, אם לומדים אותן בלימוד פשטני, וכן יש משניות שסותרות עצמן ממסכת זו למסכת אחרת. כאן תפקידה של הגמרא ליישב את הסתירות ע"י ביאור הפשט העמוק של כל משנה וטעמיה (לקמן יתבאר עוד בענין זה בע"ה).

הרקע לחיבור הגמרא: בתחילה עם ישראל קיבל את התורה בסיני. והיא היתה מורכבת משני חלקים, חלק תורה שבכתב, וחלק תורה שבע"פ⁵. ומבואר בחז"ל⁶, ששני חלקים אלו ניתנו למשה בסיני, ומשה לא המציא או הוסיף שום דבר מדעתו. תורה זו, נמסרה ונלמדה מדור לדור, כפי שניתנה למשה. כלומר תורה שבכתב - קראו אותה כל שבוע בשבת (כתקנת משה רבינו), והיא נלמדה מתוך הכתוב, והתורה שבע"פ - נלמדה ונמסרה בע"פ. משום שאסור היה לכתוב אותה, שכן יש

4/ מסכת ברכות ה, א. ומסכת בבא מציעא לז, ב ועוד.

5/ תורה שבעל פה, כשמה כן היא, זו תורה שנמסרה למשה בעל פה, ואח"כ הועברה מדור לדור וגם התפתחה בדרשותיהם של חכמים. ותפקידה לבאר את התורה שבכתב, וכפי שמבואר במדרש תנחומא שיובא לקמן (חלק ב' של הקונטרס). ודוגמא לכך, התורה ציוותה אותנו במצות תפילין - "וקשרתם לאות על ירך והיו לטעפת בין עיניך" (דברים ו, ח). אמנם לא כתוב בפירוש מהם התפילין וכיצד עושים אותם? והנה כתב הרמב"ם (תפילין ומזוזה וס"ת פרק ג, א) - "שמונה הלכות יש במעשה התפילין כולן הלכה למשה מסיני ולפיכך כולן מעכבות ואם שינה באחת מהן פסל, ואלו הם: שיהיו מרובעות, וכן תפירתן ברבוע, ואלכסונון ברבוע עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות, ושיהיה בעור של ראש צורת שי"ן מימין ומשמאל וכו'". נמצא שהרבה מהלכות תפילין מקורן הלכה למשה מסיני, ולא כתובות בפירוש בתורה.

6/ מסכת ברכות ה, א.

איסור לומר בע"פ פסוקים מתורה שבכתב, ומאידך אסור לכתוב דברים שהם מתורה שבע"פ.⁷

כך הדבר נמשך עד לדורו של רבי יהודה הנשיא,⁸ המכונה בשם "רבי". והוא החליט לכתוב ולסכם באופן תמציתי ביותר את חלק התורה שבע"פ. והסיבה - "לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח".⁹ עפ"י היסוד של "עת לעשות לה' הפרו תורתך", זו היתה הוראה זמנית המתירה כתיבת תורה שבע"פ, כשהמטרה בכך לשמר אותה.

ההחלטה לחבר תלמוד

מתקופת רבי, התורה היתה נגישה יותר, משום שהתורה שבע"פ - המשניות, בנוסף לתורה שבכתב, היתה כתובה באופן מסודר.¹⁰ רק שביאור טעמי המשניות וכן ישוב הסתירות בין משניות מסוימות, נלמדו בע"פ. חלק זה נקרא בחז"ל בשם "תלמוד", זאת אומרת הלימוד היסודי והמעמיק של טעמי המשניות. והדבר כמובן מפליא, משום שלא היתה מציאות של ספרייה עם ספרי קודש רבים. ומי שהתקשה באיזו משנה היה צריך ללכת לשמוע שיעור בע"פ. ובעצם התלמוד כפי שהוא מוכר לנו, הדיונים ההסברים בגמרא כפי שהם ערוכים לפנינו, כל זה נעשה אצלם בלימוד בע"פ.

7/ כיום נהוג להקל לומר בעל פה פסוקים מתורה שבכתב, כמבואר בבית יוסף סימן מט, מכמה טעמים. וכן נפסק בשו"ע (שם).

8/ היה נשיא הדור, בדור החמישי לתנאים (בערך שנת 130 לספירה). דור שביעי להלל הזקן. ערך וסידר את המשנה (יבמות ס"ד ע"ב). היה לו תדיר גילוי אליהו (בבא מציעא פ"ה ע"א).

9/ לשון הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה. וכעין זה ראה ברש"י במסכת ב"מ, לג א, ד"ה "בימי רבי נשנית משנה זו".

10/ בגלל שכוונתו של רבי היתה לקצר את המשניות, כדי להקל על הלומדים, הוא השמיט דברי תנאים רבים מן המשנה. דברי התנאים שלא נכללו במשנה קרויים "ברייתות". הברייתות נסדרו ע"י ר' חייא ור' אושעיא ונקראות בשם "תוספתא". הברייתות היו שגורות בפי התלמידים ונתקבלו ע"י רוב חכמי בבל ובראשם רב ושמואל. הן פותחות בתלמוד הבבלי - "תנו רבנן", וגם "ותנו עלה" או "תניא".

הלימוד והעיסוק במשניות באופן זה, נעשה במשך כששה-שבעה דורות, עד לדורם של רבינא ורב אשי¹¹. שהיו מאחרוני האמוראים, והחליטו לחבר לסכם ולסדר את כל התלמוד הבבלי¹².

כך מבאר רש"י במסכת בבא מציעא (פ, א ד"ה "סוף הוראה". וראה עוד ברש"י במסכת סנהדרין ל, א ד"ה ואמר לן רבנא אשי):

"סוף כל האמוראין, עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש, או שאלה על מעשה המאורע בדין ממוזן או איסור והיתר - כל אחד ואחד אומר טעמו, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה, והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראויים לתרץ הם והאמוראים שעמהם, וקבעו הכל בגמרא, כגון: איתיביה מיתיבי ורמינהי איבעיא להו¹³, והתרוצים שעליהן, מה ששיירו אותן שלפניהן, ואותן שאמרו לפניהם הקושיות והתירוץ שעליהם לא קבעום בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי, ובאו רב אשי ורבינא וקבעום".

ובדרך זו, במשך כמה דורות, למדו את התורה ומסורה מדור לדור. תורה שבכתב והמשניות עם ביאוריהן בע"פ, שנמסרו לתלמידים מדור לדור, הנקראים "תלמוד".

הסיבות לחיבור התלמוד

היו לכך כמה סיבות, כפי שכותב הרמב"ם בהקדמתו הנ"ל

11/ חיו בערך בשנת 400 לספ"ה.

12/ התלמוד נכתב בתחילה בכתב יד, והועתק מדור לדור בכתב יד, במשך תקופה מאוד ארוכה (זה מסביר מדוע פעמים ישנן טעויות וגרסאות שונות, משום שהסופרים שהעתיקו אחד מהשני, לא תמיד היו בקיאים בסוגיות, והדבר גרם לחוסר דיוק, כאשר הסופר שהעתיק רצה להשלים משפט או מילה שנראו לו תמוהים). ורק לפני כחמש מאות שנה, מאז המצאת הדפוס, הודפס התלמוד הבבלי לראשונה, בצורה המוכרת לנו כיום.

13/ כל אלו הם לשונות של קושיא: איתיביה - השיבו. דהיינו הקשה לו. מיתיבי - משיבו. דהיינו מקשה לו. ורמינהו - שילוב של שני מילים - "רמי אינהו" - השליכו הם. דהיינו, הם (חכמי בית המדרש) הקשו קושיא. איבעיא להו - הוקשה להם. דהיינו, נתעוררה אצלם שאלה שרצו לעיין בה.

ל"משנה תורה", וזה לשונו:

"רבינא ורב אשי הם סוף חכמי הגמרא. ורב אשי הוא שחיבר הגמרא הבבליית בארץ שנער, אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה. וענין (כלומר, תפקיד או תכלית) שני הגמרות (בבלי וירושלמי) הוא פירוש דברי המשניות וביאור

עמקותיה ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא. ומשני הגמרות ומן התוספות ומספרא וספרי (ומן התוספות) מכולם יתבאר האסור והמותר הטמא והטהור החיוב והפטור הפסול והכשר כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה רבינו מסיני.

גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סייג לתורה כמו ששימעו ממושה בפירוש. שנאמר "ושמרתם את משמרתי" עשו משמרת למשמרת. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו

שראו בית דין של אותו הדור. לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום ממושה ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן. ופסקו אותם הזקנים וגמרו שהדין כך הוא. הכל חיבר רב אשי בגמרא מימות משה ועד ימינו...".

הגמרא נועדה לעזור לנו להבין את המשניות וטעמיהן, וכן ללמד אותנו את התקנות שתקנו חכמינו במשך הדורות. את גדרי מצוות התורה, מתי בדיוק אדם חייב ומתי הוא פטור, מתי הוא נחשב לטמא ומתי נחשב לטהור

וטעמיהו, וכן ללמד אותנו את התקנות שתקנו חכמינו במשך הדורות. את גדרי מצוות התורה, מתי בדיוק אדם חייב ומתי הוא פטור, מתי הוא נחשב לטמא ומתי נחשב לטהור.

דרכי חיים בתלמוד

עוד יש לציין, שהתלמוד מלמד אותנו גם הרבה דרכי חיים והשקפת התורה, בכל תחומי החיים. למשל, בתחום חיי זוגיות (מסכת בבא מציעא נט, א. מסכת יבמות סג, א ועוד). בתחום חינוך ילדים (כגון כתובות נ, א). הדרך לגדול בתורה ולהיות תלמיד חכם (כגון מסכת ברכות סג, ב. מסכת תענית ז, א. ושם ה, א. ומסכת עירובין נג, א. ושם נד, א-ב). מי ראוי להיות מנהיג (שבת קיד, א).

התלמוד מלמד

אותנו גם דרכי חיים

והשקפת התורה

בכל תחומי החיים

כמו זוגיות, חינוך,

הדרכות בעבודת ה'

ועוד. ומפגיש אותנו

בגדלותם וצידיקותם

של חכמי ישראל

ועוד, אנו מוצאים בתלמוד הדרכות בעבודת ה'. כגון בתחום תיקון המידות (כגון מסכת שבת קה, ב. ועוד שם קנב, ב. ומסכת פסחים קיג, ב. ומסכת נדרים כב, ב. ומסכת סוטה ה, א ועוד). בעבודת התפילה (מסכת ברכות לא, א ושם לב, ב), היחס לסגפנות (מסכת תענית יא, ב), השגת הנבואה (מסכת נדרים לה, א. מסכת שבת ל, ב. ומסכת

עבודה זרה כ, ב). וכן היחס לכשפים ועין הרע (פסחים קי, א ועוד) ועוד תחומים רבים.

וכן אנו מוצאים תיאורים רבים על גדלותם של חכמינו, על ההשגות המופלאות שהיו להם בתורה וקדושה. (כגון במסכת סוכה כח, א - ר' יוחנן בן זכאי. ובמסכת כתובות (עז, ב) - ר' יהושע בן לוי. ובמסכת תענית בפרק ג' - על ר' אדא בר אבהו (כ, ב). ועל נחום איש גמזו (כא, א). ועל אביי, רבא ואבא אומנא (כא, ב). ועוד רבים שם בהמשך

הפרק. וכן הוא במקומות רבים בש"ס¹⁴).

כל הדברים האלו מפוזרים ברחבי התלמוד, והועתקו לחיבור אחד הנקרא "עין יעקב". ונהוג לקרוא לחלקים אלו בגמרא דברי "אגדה".

מדוע התלמוד נכתב בלשון ארמית?

על שאלה זו עונה הרמב"ם (בהקדמתו למשנה תורה הנ"ל), וזה לשונו:

...ויעוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל אנשי שנער¹⁵ בעת שחברה הגמרא. אבל בשאר מקומות וכן בשנער בימי הגאונים אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו...

ומבואר שהסיבה לכך משום שזו היתה הלשון המדוברת בזמנם.

תוקף התלמוד

יש להבין מה היחס הנכון למסקנות ההלכתיות בגמרא ויותר מזה האם זה מחייב אותנו?

"לשאלה זו מתייחס הרשב"ם בפירושו למסכת בבא בתרא" (בבא בתרא קל, ב ד"ה עד שיאמרו לו הלכה למעשה)

"...בהלכות הפסוקות בדברי האמוראין ודאי סמכינן. דכיון שפסקום וכתבום רב אשי ורבינא שהם סוף הוראה, ודאי עליהו סמכינן ... אבל אפסק דגמרא סמכינן, דכולהו הוו הלכה למעשה ... וכל שכן שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בגמרא, כמו שסידרן רב אשי דהא קיימא לן בבבא מציעא (דף פו) רב אשי ורבינא סוף הוראה. ולמי נשאל עוד בשעת מעשה, אם לא נסמוך

14/ עיין עוד בספר "חיי עולם" (לרה"ג יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל), בחלק א' פרק כט. שם מונה את כל המקומות בש"ס בהם מדובר על גדלותם של חכמינו ז"ל המופיעים בכל הש"ס.

15/ בבב.

על ההלכות הפסוקות בגמרא כמו שסדרן רב אשי...”.

ומבואר בדבריו, שאנו סומכים על המסקנות ההלכתיות של האמוראים. משום שהם סוף ההוראה, וכל דבריהם הם הלכה למעשה. ובנוגע לתוקף הפסקים ההלכתיים בתלמוד, האם הם מחייבים אותנו?

כתב הרמב"ם (בהקדמתו למשנה תורה הנ"ל):

”... אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי, חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום.”

העיסוק בלימוד הגמרא, מחבר אותנו לצינור מרכזי מאוד של היהדות, צינור שדרכו מועברת לנו תורה שבע"פ, שניתנה לנו ע"י הקב"ה יחד עם תורה שבכתב. והועברה במשך הדורות מימות משה רבינו, ועד לסוף תקופת האמוראים

נמצא שלתלמוד הבבלי יש תוקף הלכתי מחייב. זאת אומרת שההלכות והפסקים המבוארים שם, הם מחייבים את כל עם ישראל. והסיבה לכך משום הסכמה של כל חכמי ישראל או רובם, לפסקים המבוארים בו. [יש לציין, שממילא זה יצר מציאות בה חכמי ישראל לדורותיהם. הראשונים [כמו רש"י ור"ן, רמב"ם, רשב"א, רא"ש, ריטב"א ועוד] וכן אחרונים [רע"א, חת"ס, הגר"א, חיד"א ועוד], עמלו רבות על לימוד ושינון התלמוד הבבלי, ע"מ

לברר ולסכם את כל סוגיות הש"ס, ע"מ להוציא מהן את המסקנות ההלכתיות, כדי להורות לעם ישראל את המעשה אשר יעשו (עיין עוד בענין זה בהקדמת הבית יוסף לחלק אורח חיים, ובהקדמת שו"ת יביע אומר חלק א').

לסיכום

התבאר כאן, שהגמרא היא חלק משמעותי מאוד מתורה שבע"פ, משום שתפקידה לבאר לנו את התורה שבכתב. הגמרא עוסקת בביאור טעמי המשניות - שהן תמצית התורה שבע"פ. וכן הגמרא מבארת לנו את תקנות החכמים שניתקנו במשך הדורות. ומלמדת אותנו את גדרי האסור והמותר, את האופן המדויק של קיום מצוות תורה ומאידך ביאור גדרן של עבירות. וכן הגמרא מלמדת אותנו דרכי חיים בתחומים רבים, כגון חיי משפחה, עבודת ה', תיקון המידות ועוד.

מדברים אלו נשים לב, שהעיסוק בלימוד הגמרא, מחבר אותנו לצינור מרכזי מאוד של היהדות, צינור שדרכו מועברת לנו תורה שבע"פ, שניתנה לנו ע"י הקב"ה יחד עם תורה שבכתב. והועברה במשך הדורות מימות משה רבינו, ועד לסוף תקופת האמוראים.

אמנם אין די רק בדברים אלו, כדי לרצות ללמוד גמרא. רק הבנו ב"ה מה אנו עושים ומחפשים כשלומדים סוגיא בגמרא. וגם שע"י לימודה אנו מחברים עצמנו לצינור הראשי של היהדות. אולם עדין אנו צריכים להבין בע"ה מה מיוחד דווקא בלימוד הגמרא? הרי ניתן ללמוד ספרי קיצור, המסכמים את מסכתות הש"ס¹⁶. ולמה שנלמד גמרא, כשזה דורש מאמץ. ובעצם צריך להבין גם בע"ה שאלה יותר שורשית, האם וכמה יש לה' יתברך, רצון שנעסוק ונתמסר ללימוד זה.

בשאלות חשובות אלו נתמקד בע"ה בחלק הבא של הקונטרס.

16/ למשל לימוד הרי"ף (ר' יצחק אלפסי, חי לפני כתשע מאות שנה, נולד 1013). שכמה מגדולי ישראל (ביניהם הגר"א, החפץ חיים, הרב קוק), עודדו ללמוד חיבור זה על מנת להקל על לימוד התלמוד ולהקיפו בדרך קצרה. הרי"ף הוא תקציר של הגמרא, בעל מגמה של הלכה למעשה, ללא המשא ומתן המופיע בגמרא. בד"כ מודפס בסוף כל מסכת.

מעתה ננסה להבין, בע"ה יותר לעומק את חשיבות לימוד התורה שבע"פ בכלל ותלמוד הבבלי בפרט. נבין בע"ה מדוע יש לה' רצון שכל אחד מאיתנו יתמסר ללימוד זה.

הטעם הפנימי ללימוד התלמוד עפ"י חז"ל

מבואר במסכת גיטין (ס, ב):

אמר ר' יוחנן, לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר כי על "פי" הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל (שמות לד, כז).

מבואר כאן, שהקב"ה כרת ברית עם ישראל שיעסקו בתורה, דווקא על חלק התורה שבע"פ. המשמעות היא שיש להקב"ה רצון מיוחד, שעם ישראל יעסוק בתורה, בעיקר בחלק של התורה שבע"פ. ולקמן יתבאר בע"ה, שהקב"ה לא חפץ בעיסוק רגיל ושטחי בתורה, אלא דווקא באופן של עמל ויגיעה.

דבריו אלו של ר' יוחנן הובאו במדרש תנחומא¹⁷ (נח, ג). שם הדברים מבוארים קצת יותר בהרחבה. ואלו הם דברי המדרש:

"יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, שבחר בישראל משבעים אומות, כמ"ש "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט), ונתן לנו התורה בכתב, רישומו ברמז, צפונות וסתומות¹⁸. ופרשום בתורה שבעל פה, וגילה אותם לישראל. ולא עוד אלא שתורה שבכתב כללות¹⁹, ותורה שבע"פ פרטות²⁰ ... שלא תימצא

17 / מדרש תנחומא, המכונה גם 'מדרש ילמדנו', על שם מילת הפתיחה של פסקאות רבות בו, הוא מדרש ארצישראלי על התורה, שנקרא ע"ש האמורא רבי תנחומא בר אבא.

18 / כלומר התורה רשומה באופן שמצוותיה אינן מפורשות אלא רמזות, ופעמים אפילו צפונות, או דברים סתומים ואינם מבוארים כראוי, והיינו באופן מכוון.

19 / כללי המצוות, מבלי להאריך בפרטי המצוות, אלא ציוויים כלליים.

20 / מבארת פרטי המצוות.

תורה בעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם.. אלא במי שממית עצמו עליה... שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שנא' "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית". ואמרו חכמינו ז"ל לא כתב הקב"ה "למען הדברים האלה" ולא "לבעבור הדברים האלה" ולא "בגלל הדברים", אלא על פי הדברים וזוהי תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחושך, שנאמר "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול (ישעיה ט, א), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, הקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר"²¹, בטמא ובטהור... לפי שאין לומד אותה²² אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו, "שנאמר ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון "תלמוד", ראה מה כתיב אחריו - "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", ואיזה זה, תלמוד שהוא על הלב. הוי אומר "ושנתתם לבניך" זו תלמוד שצריך שיגון... אור שנברא ביום ראשון, שגנוז הקב"ה לעמלי תורה שבעל פה ביום ובלילה, שבזכותן העולם עומד שנא' כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, איזהו ברית שנוהג ביום ובלילה, זו תלמוד וכו'".

הטעם שהברית עם הקב"ה נכרתה דווקא על העיסוק בתורה שבע"פ

מדברי המדרש אנו יכולים לקבל הסתכלות מחודשת ומיוחדת על לימוד תורה שבע"פ בכלל, ובפרט על לימוד התלמוד, השגור בלשון הלומדים - "גמרא"²³. ומבואר במדרש (כמו במסכת גיטין הנ"ל), שיש כאן ברית מיוחדת דווקא על לימוד תורה שבע"פ. והמדרש גם נותן טעם לכך, משום "שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול". ובהמשך המדרש נותן טעם נוסף, "ושנתתם לבניך

21 / כלומר בהבנת האסור והמותר, שזוכים להבין את הדברים במדויק, מה בדיוק אסור ומה בדיוק מותר.

22 / תורה שבע"פ שהוזכרה מקודם.

23 / הביטוי "תלמוד" מבטא את ההתעסקות בתורה שבע"פ באופן כללי. ובזמנינו גם לימוד דברי הראשונים והאחרונים בעיון וביסודיות, נחשב כחלק מדבר זה. מ"מ הצורה המקורית של התלמוד הוא דברי הגמרא, התנאים והאמוראים. ולא שייך כי"כ ללמוד ראשונים באופן מנותק מלימוד הגמרא. לכן בדברינו כאן נתייחס לביטוי התלמוד כשהכוונה לגמרא. ובהמשך יבואר בע"ה עוד בענין זה.

- זו תלמוד שצריך שינון". כלומר לימוד התלמוד מצריך מאמץ ומסירות, משום שיש בלימוד זה קשיים וצער. לימוד זה מצריך שינון וחזרה כדי להצליח בו, לכן ה' יתברך כרת ברית עם ישראל דווקא בנקודה זו. כיון שזה לא מובן מאליו שנרצה ללמוד תורה שבע"פ, בגלל הקשיים הרבים שיש בלימודה.

ומכאן ממילא נבין כמה הי"ת מעונין בהשקעה ומסירות מצידנו בלימוד זה. שכן הי"ת כמובן מודע לקשיים אלו שאנו ניתקל בלימוד זה, ובכל זאת הוא כרת עמנו את הברית על כך.

בספר "נתיבות שלום"²⁴ מבאר נקודה זו, בלשונו המיוחדת:

הכח להתייגע ולהיות עמל בתורה, הוא ראשית מן האמונה בגודל הנחת רוח לפניו יתברך שמו מהיגיעה שלו, הקב"ה מתענג ומשתוקק לעמלה של תורה (נתיבות שלום).

כך מבואר במסכת שבת (סג, א) - "שני תלמידי חכמים העוסקים בהלכה [והיינו תורה שבעל פה], הקב"ה מקשיב להם, ואוהב אותם". וכן הוא בספר "תנא דבי אליהו" (פרק יח, אות כב' ואות כו') - "בזמן שישראל עוסקין בתורה ועושין צדקה ומשפט, הקב"ה שמח בהן ומגיד להן ששמחתו בהן אלף אלפי לטובה, כפלים יותר מהם וכו'".

נמצאנו למדים מכאן נקודה מאוד יסודית, ביחס שצריך להיות לנו ללימוד התורה. הגישה ללימוד תורה צריכה להיות מתוך אמונה גדולה - שהעמל והיגיעה, המסירות נפש וההתמסרות ללימוד התורה, כל אלו עושים נחת רוח ושמחה גדולה להי"ת. כאשר אדם לומד תורה מתוך אמונה תמימה זו, תהיה לו מוטיבציה מאוד גדולה ללמוד תורה.

ואע"פ שיתכן שלא הבנת כראוי את הסוגיא. ואולי אפילו ההתקדמות בלימוד אינה משיבועה את רצונך. למרות כל אלו,

יש להי"ת שמחה גדולה על עצם העיסוק והעמל שלך בתורה!!

ישנם תלמידים רבים, שאינם שבעי רצון מלימודם, בגלל שההספק שלהם נמוך או שלא הספיקו מה שתכננו לעצמם. יש לשים לב, שהיחס להספקים בלימוד, צריך להיות כ"אמצעי". זאת אומרת ההספק הוא כלי עזר, שאמור לתת ללומד "מסגרת ללימוד". שההתקדמות תהיה לפי יכולותיו של הלומד. אבל אין דבר עצמי בהספקים, העיקר הוא ללמוד תורה מתוך שמחה וניצול הזמן הקיים וכמה שיותר לשמה.

מדברי המדרש מתבאר שהקב"ה שותף פעיל עם מי שלומד תורה שבע"פ

חשוב שנשים לב, שהמדרש טורח להדגיש, שמי שלומד את התלמוד, זוכה שהקב"ה מאיר את עיניו בלימודו שיבין היטב ולא יטעה, "מאיר עיניהם באיסור והיתר, בטמא ובטהור". מכאן רואים נקודה מאוד יסודית, שמי שעוסק בתלמוד ועמל להבין אותו, הקב"ה שותף בלימוד שלו, הוא עוזר ללומד להבין את לימודו. כאמור, הי"ת מודע לכך שהתלמוד הוא עמוק וקשה, ולכן הלומד יכול להתייאש. כאן הי"ת לוקח חלק פעיל בברית שכרת עמנו - הוא עוזר לנו להצליח בלימוד זה!! אבל בתנאי שיש עמל והתמסרות כנזכר במדרש. והטעם לכך

**עפ"י המדרש, מי
שעוסק בתלמוד
ועמל להבין אותו,
הקב"ה שותף
בלימוד שלו ועוזר
לו להבין ולהצליח**

פשוט, כשהקב"ה רואה שאנו מקיימים את חלקינו בברית שכרתנו עמו על לימוד התורה שבע"פ, גם הוא עושה את חלקו, וזה מתבטא גם בכך שמסייע בלימוד עצמו (חוץ מן המעלות הרבות הנוספות, שזוכים בעצם העיסוק בתורה כמבואר בספרים רבים, ולקמן יובאו חלק מדבריהם בע"ה).

עפ"י המדרש "אין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה"

עוד נקודה שמודגשת במדרש הנ"ל, שמי שלומד את התלמוד שימן הוא שאוהב את ה'. וצריך להבין מדוע? והרי לזכות לאהבת ה' זו מדרגה לא פשוטה?²⁵

ובאופן פשוט ניתן להסביר, שכאשר הלומד מחליט ללמוד תלמוד, למרות הקשיים שנתקל בהם, בין בהבנה של הסוגיות ובין בזכירה שלהן, והוא עדין לא מבין את החשיבות שיש בלימוד זה, אלא הוא סומך על הי"ת, שמבין שזהו רצונו של ה', וכפי שחז"ל (ר' יוחנן במסכת גיטין ומדרש תנחומא הנ"ל) מלמדים אותנו²⁶. זה ודאי מראה על המוכנות של הלומד להתאמץ ולמסור את הנפש על לימוד תורת ה'. כוחות אלו שיש לו לאדם, הם מכח אהבה שקיימת במידה מסוימת בליבו של אותו אדם לה' ולתורתו. אלא שלא תמיד אהבה זו מתבטאת בצורה גלויה חזקה ומורגשת. ופעמים שהיא רדודה, וטעונה עבודה לצורך פיתוח האהבה לה', שתהיה מורגשת באופן תמידי (עייין עוד בענין זה של "אהבה מסותרת" לה', בספר ה"תניא" פרק יח ופרק מד).

לסיכום

למדנו שהקב"ה כרת ברית עם ישראל, על לימוד התורה שבע"פ.

25/ ראה רמב"ם בהלכות תשובה פרק י, סעיף ו'. וספר נועם אלימלך פרשת כי תצא המבארים בסגנון מאוד דומה את הדרך להגיע לאהבת ה'. ועיין עוד בזה, בהלכות יסודי התורה פרק ב, א. וספר המצוות לרמב"ם מצוה ג'.

26/ דברי חז"ל עבורנו הם אמת לאמיתה, הם אלו שמוסרים לנו מהו רצון ה'. באומרנו "חז"ל" הכוונה לאנשי כנסת הגדולה, לרבן יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא, רבי מאיר, רבי שמעון בר יוחאי, רבי חנינא בן דוסא, הלל, רב ושמואל ורבי יוחנן, אביי ורבא ולכל דברי התנאים ואמוראים.

27/ ולא כפי שאומרים חלק מעמי הארצות, שחכמי ישראל בודים מליבם תקנות וממציאים כפי שנראה להם הלכות. ואדרבא, ע"י עיון בשורשים של כל הלכה, רואים שהכל מבוסס על מקורות קדומים, שכולם יונקים ממה שמסר משה בסיני, עפ"י הקב"ה. ככל שעוסקים בלימוד הגמרא, בפרט בלימוד בעיון הלכה למעשה, רואים זאת יותר. ואמנם אנו מוצאים תקנות שחז"ל תיקנו מדעתם. מ"מ אלו תקנות שנועדו לעשות סייג לתורה, כדי להרחיק את האדם מן העבירה (עירובין כא, ב). ומבואר במסכת שבת (כג, א), שהתורה עצמה נותנת סמכות זו לחכמים - "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק יז, יא).

כאשר ה"תלמוד הבבלי" הוא חלק מאוד מהותי ומרכזי ממנה. ולימוד זה הוא אכן קשה ודורש התמסרות, אלא שמאיך הקב"ה גם כן שותף בלימוד זה, ועוזר ללומד להבין ולהצליח בלימודו. וכאשר הלומד עסוק בתורה, זה גורם לנחת רוח ושמחה גדולה להקב"ה.

מה כלול בתורה שבעל פה?

התורה שבע"פ, כוללת כל הדינים וההלכות שחכמינו לימדו אותנו, לפי גודל הבנתם בתורה שבכתב, עפ"י המידות והכללים שהתורה נדרשת. או עפ"י המסורות שהיו להם, שקיבלום מרבותיהם מדור לדור עד למשה רבינו, שמסר להם כל מה שקיבל בסיני²⁷. התורה שבעל פה מורכבת מחיבורים רבים של חכמינו לאורך כל הדורות - משניות, תלמוד בבלי וירושלמי, תוספתא²⁸, מכילתא²⁹, ספרא³⁰, ספרי³¹. כל החיבורים של הראשונים כמו הרי"ף, הרמב"ם התוספות ועוד עשרות ראשונים. וכן החיבורים של האחרונים, כמו הבית יוסף והשו"ע, חדושי רע"א, חדושי חת"ס ושאר אחרונים, ברכי יוסף להחיד"א, ביאור הגר"א, המשנה ברורה, בן איש חי, ספרי שו"ת הרבים ועוד. ועד לדורנו אנו, שזכינו להתברך בגדולים אדירים, שהאירו עינינו ע"י תורתם - הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה), הגרש"ז אוירבך זצ"ל (מנחת שלמה), הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ועוד), הגר"ר עובדיה יוסף זצ"ל (יביע אומר), הגר"מ אליהו זצ"ל (שו"ת מאמר מרדכי) ועוד רבים, זכר צדיקים לברכה.

גם ספרי עבודת ה', מוסר וחסידות, הזוהר וכתבי האר"י ושאר ספרי פנימיות התורה, הם חלק מהתורה שבעל פה. המבארים את

28 / תוספתא - תוספות והערות למשניות וקובץ ברייתות שהן משניות חיצוניות. כאשר רבי ערך את וסיכם את דברי התנאים במשנה, היו דעות של תנאים שמכל מיני סיבות לא הוכנסו למשניות. דעותיהם קובצו בתוספתא, ונקראת ברייתא (מלשון "מבחוץ").

29 / מכילתא - מדרש הלכה לספר שמות. בו דרשות הלכתיות של תנאים, על פסוקי התורה.

30 / ספרא - מדרש הלכה לספר ויקרא.

31 / ספרי - חיבור המורכב משני מדרשים. אחד כולל דרשות לרוב ספר במדבר. והשני הוא מדרש לספר דברים.

הדרכים הקיימות בעבודת ה' והאופן הפנימי של קיום המצוות. מ"מ אנו רואים שכאשר רבותינו מתייחסים לתורה שבע"פ, הם מתכוונים בעיקר לחלק המבאר לנו את דרך הקיום של המצוות המעשיות בדרך הפשט.

מדוע כל החיבורים האלו שייכים לתורה שבע"פ?

משום שכולם עוסקים בביאור דיני התורה הכתובים בתורה שבכתב, או שנמסרו למשה בסיני. וכל דיני התורה מובאים ומבוארים בתלמוד הירושלמי ועוד יותר בתלמוד הבבלי. והחיבורים של הראשונים ואחריהם האחרונים, כולם נכתבו מתוך ניסיון לברר את פשט הסוגיא בכל נושא ונושא בגמרא, בכדי להגיע אח"כ אליבא דאלכתא (הלכה למעשה), על מנת להורות לעם את המעשה אשר יעשו³².

והחיבור המרכזי ביותר של התורה שבע"פ, שבו יש את הריכוז העיקרי והראשוני של כל התורה שבע"פ בהרחבה, בו נמצאות כל הסוגיות והדיונים והתקנות והמסורות מימות משה רבנו וכנ"ל, הנוגעים לחיי עם ישראל, בכל חלקי התורה, שבו נמצאות דעות קדמונו מאז חורבן הבית הראשון ובעיקר השני, עם דעות התנאים והאמוראים, ושיטותיהם וביאוריהם בכל נושא מתורה שבכתב - זו הגמרא הבבלי. וכמבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל (בהקדמתו לחיבור "משנה תורה", ובהלכות ת"ת פרק א, סעיף יא).

ומבואר כאן גודל תפקידם ומרכזיותם של התלמוד הבבלי והירושלמי. והנה, שאר החיבורים שנכתבו לאחר חתימת התלמוד, ע"י הראשונים והאחרונים, הם סביב הגמרא, לבאר אותה, ולדון בה וכנ"ל. ולנסות להוציא את המסקנות העולות ממנה למעשה וכנ"ל.

32/ לכן באמת ספרי הרמב"ם והשו"ע נחשבים לתמצית של התורה שבע"פ הלכה למעשה. זה גם מסביר את העובדה שגדולי ישראל לדורותיהם, היו בקיאים ביותר בתלמוד הבבלי הרמב"ם והשו"ע. בנוסף לשאר ידיעותיהם בתורה [אמנם בזמנינו אי אפשר להסתפק בלימוד רמב"ם או שו"ע בלבד, בלי ללמוד ספר המבאר דבריהם עם תוספת הלכות אקטואליות השייכות לתקופתנו, לכן נכון למשל ללמוד שו"ע עם מש"ב וילקוט יוסף או פניני הלכה וכיו"ב ספרים נפלאים שנכתבו בזמנינו].

כאן המקום לציין, שהתלמוד בבלי קודם בחשיבותו לתלמוד ירושלמי, כמבואר בכמה מקומות בראשונים³³. הנימוק המרכזי לכך, משום שהלכה כדברי אחרונים. והואיל והתלמוד הירושלמי נחתם בערך בשנת 400 (למניינם), והבבלי בשנת 500. נמצא שחכמי הבבלי הכירו את דבריהם של חכמי הירושלמי, וכך זה איפשר להם ללבן ולברר טוב יותר את הסוגיות השונות. ולכן גם המסקנות שלהם נחשבות ליותר מבוררות ומדויקות.

כמה זמן צריך להקדיש ללימוד התלמוד?

תחילה נציין, שאין כאן כוונה למעט בחשיבותם של שאר לימודים כמו מקרא, משנה, הלכה, פנימיות, ושאר חלקי התורה³⁴. ועל האדם להשתדל ללמוד כל חלקי התורה. ואין כאן המקום להאריך בחשיבותם³⁵. המטרה העיקרית כאן להראות בע"ה, את המרכזיות והחשיבות של לימוד הגמרא, שבגלל החשיבות הזו צריך גם לתת משקל גדול יותר ללימוד הגמרא. וכך מבואר גם ברמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק א). בתחילה כתב שם (פ"א, יא - יב) לגבי אופן החלוקה של זמני הלימוד:

"שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל פה ושליש יבין וישיכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה, וענין זה הוא הנקרא גמרא".

כלומר בשלב הראשון בלימוד התורה, יש ללמוד - תורה שבכתב, וגם תורה שבע"פ (והכוונה ללימוד בקיאותי של התורה שבע"פ,

33/ רי"ף במסכת עירובין, תוס' במסכת חגיגה י, א ד"ה "אפילו מש"ס לש"ס", ועוד.
34/ חלקם אפילו משמשים כבסיס ללימוד הגמרא. וכפי שמבואר מסכת אבות (ה, כא) - בן חמש למקרא, עשר למשנה וחמש עשרה לתלמוד. ככל שהלומד בקי בתנ"ך ובמשניות, זה מקנה לו יכולת גבוהה ומהירה יותר בהבנת סוגיות הגמרא. ועיין בספר עין איה (שבת יא, א) וגם בספר "עולת ראיה" (על משנת "בן חמש למקרא"), שם מבאר הראי"ה קוק זצ"ל, את ההיגיון הפנימי בין שלבי לימוד אלו של חז"ל.

35/ ראה בספר "אוצרות המוסר" (חלק ב', חלק לימוד תורה) לומר "הגר"מ צוריאלי שליט"א ובספר "מרהב תורה" (לר' זאב גוטליב), שם האריכו לבאר בחשיבות לימוד שאר חלקי תורתנו הקדושה.

כשהכוונה בעיקר לידיעת המשניות וההלכות למעשה. כן מוכח שם ברמב"ם). וגם לימוד עיוני בתורה שבע"פ. וכל אחד מלימודים אלו מקבל שלישי מהזמן שיש ללומד³⁶.

ומיד אח"כ כתב הרמב"ם (סעיף יב):

"במה דברים אמורים (שצריך לשלש לימודו) - בתחילת תלמודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד

בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו ויישוב דעתו".

כאשר מתעמקים בהבנת דברי הגמרא, בעצם מתעמקים בלהבין את רצון ה'

ולמדנו מדבריו של הרמב"ם, שגם אחרי שאדם למד כבר כל המקרא, ותורה שבע"פ, עליו להקדיש את עיקר זמנו ללימוד הגמרא בעיון וביסודיות, כדי שעל ידה אדם יברר את סוגיות התלמוד לעומק, הלכה למעשה. כדבריו של הרמב"ם, לגבי חלוקת הזמן בשלבי הלימוד השונים, כתב גם השולחן ערוך (יורה דעה סימן רמו', סעיף ד') להלכה.

מדוע ללימוד התלמוד יש חשיבות כ"כ גדולה? מה יוצא לנו מלימוד זה?

כפי שכותב הרמב"ם עצמו בהגדרת התכלית של לימוד הגמרא

"יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידיע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפני השמועה, וענין זה הוא הנקרא גמרא".

³⁶ אמנם בדורנו אנו, צריך להקדיש זמן גם ללימודים נוספים. כגון לימודי יראה ועבודת ה', לימוד מחשבת ישראל ועוד.

זאת אומרת, לימוד מעמיק בסוגיות הגמרא, הסקת מסקנות נכונות מדבריה, כשלבסוף הלומד ידע בדיוק מה מותר לעשות ומה אסור לעשות עפ"י התורה. כלומר ידע כיצד לקיים את מצוות התורה כראוי. ובעצם זו הדרך שעל ידה ידע מהו רצון ה'. כיצד בדיוק הקב"ה ציווה לקיים כל מצווה ומצווה.

כלומר, כאשר מתעמקים בהבנת דברי הגמרא, בעצם מתעמקים בלהבין מה ה' רוצה מאיתנו - כיצד הוא רוצה שנקיים את המצוות. למה בדיוק הוא התכוון, בכל מצווה שציווה אותנו. עפ"י זה מובן מדוע הקב"ה כרת עמנו ברית דווקא על התורה שבע"פ, משום שהיא הכלי היחיד שיכול לאפשר לנו ללמוד ולהבין לעומק מהו רצון ה'.

כדי להבין את משמעות הדברים מקרוב, נדגים בע"ה ע"י שתי דוגמאות:

מצוות שמירת השבת - התורה מצווה לשמור את השבת ולהימנע מעשיית מלאכה - "ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י. וכן שמות לא, טו, ועוד). אולם חוץ ממלאכות הוצאה מרשות לרשות (שמות טז, כט), חרישה וקצירה (שמות לד, כא), וכן הבערת האש (שמות לה, ג), לא כתוב בשום מקום בתורה אלו מלאכות אסור לעשות. התורה שבע"פ מלמדת אותנו כיצד להבין את התורה שבכתב, כדי לדעת לאיזה מלאכות התכוונה התורה, ומכאן יצאו לט' מלאכות (שבת מט, ב).

ואם נתבונן באחת מן המלאכות - למשל מלאכת "בורר". ראשית יש להבין, מהם גדרי בורר? מה בדיוק אסור לברור בשעת אכילה? וכי הקב"ה לא רוצה שנאכל? ברור שכן! הרי יש מצווה של עונג שבת, לאכול ג' סעודות (שבת קיח, א. שו"ע סימן רצ"א). והאם איסור בורר הוא רק באוכלין או גם בשאר חפצים כגון ספרים או בגדים? ומה המקור בתורה לכל הדינים הללו?

דוגמא נוספת, האיסור להלוות בריבית - "וכי ימוך אחיך עמך ומטה ידו עמך... אל תקח מאתו נשך... את כספך לא תתן לו

בנשך... " (ויקרא כה, לה-לח).

גם כאן יש להבין, מה בדיוק ההגדרה של איסור ריבית מהתורה? והאם האיסור לקחת ריבית הוא מישראל או גם מגוי? - כיצד רבים היום לוקחים הלוואות מבנקים, והרי הם מחזירים את ההלוואה עם תוספת ריבית? האם יש בזה היתרים מסוימים? ועד שאלות בסיסיות שיש להבין בגדר איסור ריבית.

ואלו רק 2 דוגמאות מתוך תרי"ג מצוות שקיבלנו מאת הקב"ה. וכל מצווה יש לה כללים ופרטים משלה.

ולפי המבואר מקודם, נמצא שע"י העיסוק בתורה שבע"פ אנו בעצם מבררים כיצד לקיים כל מצווה כראוי. ולעניינו, במיוחד העמל בלימוד הגמרא, מביא אותנו להבנה יסודית ומבוררת של מצוות התורה, עם הסברות השונות. ובעצם מתבאר כאן, שהסיבה שחשוב להקב"ה שכל אחד מישראל יעמול בתורה שבע"פ, משום שרק בדרך זו ניתן לדעת את התורה כראוי, על כל פרטיה ודקדוקיה [אמנם אין די בלימוד הגמרא, כדי לפסוק ממנה הלכה. משום שלצורך זה, ישנו הכרח ללמוד גם את דברי הראשונים (כמו התוספות, הרי"ף, הרמב"ם הרשב"א ועוד). וכן ספרי הטור בית יוסף, שולחן ערוך ומפרשיו. על מנת לדעת כל דין על בריו³⁷].

כדי לדעת מהו רצון הקב"ה - האם לא עדיף ללמוד שו"ע במקום גמרא?

מהאמור מקודם ניתן להקשות - אם מטרת התורה שבע"פ לסייע לברר ולהבין את פרטי המצוות ואופן קיומם הנכון, אם כן לכאורה עדיף כבר ללמוד ספרים שיש בהם את כל המסקנות הלכתיות כמו שלחן ערוך או ספרי קיצור הידועים כיום כמו "ילקוט יוסף" או "פניני הלכה" וכיו"ב?

37/ וכפי שמבואר בהקדמה לספר שו"ת יביע אומר חלק א' ועוד ספרים. ובכלל צריך לדעת שכדי להיות מורה הוראה, צריך לפחות 15 שנות ישיבה, של עיסוק בשי"ט ופוסקים, כך קיבלתי ממור הגאון הרב שמואל טל שליט"א.

אמנם נכון שאפשר לקצר תהליכים ולגשת ללימוד ספרי הלכה וספרי קיצור, כדי לדעת כיצד מקיימים כל מצווה. אבל לא בשביל זה הקב"ה כרת עמנו את הברית על העיסוק בתורה שבעל פה! הברית נכרתה על העמל בתורה שבע"פ. הקב"ה רוצה עמל!! ולא קיצורים!! בלימוד ההלכה אמנם אדם לומד באופן מידי את המותר והאסור, וכיצד לקיים כל מצווה כראוי. אולם אין כאן כמעט שום עמל בלימוד כזה. הלומד באופן זה, אינו צריך לחשוב על ההיגיון של הדברים, אינו מבין את עומק הדיונים וההלכות. גם לא תמיד יודע אם מדובר בהלכה שהיא מדאורייתא או מדרבנן. ולא תמיד יבין את טעמי הדינים. והאם הם מוסכמים, או שיש בהם מחלוקות. ראינו מקודם דברי הרמב"ם שכתב - "אבל כשיגדיל בחכמה... יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו". ולכאורה דברי הרמב"ם תמוהים, אדם שכבר בקי בדיני התורה, למה לו להמשיך לעסוק ולהתמקד בעיקר בלימוד הגמרא? אלא מדבריו נלמד שיש חשיבות בעיסוק בגמרא, למרות שאדם רכש כבר בקיאות בסיסית בתורה ובקי בדיני התורה.

מדוע הקב"ה רוצה שנלמד תורה מתוך עמל ויגיעה?

כאן המקום לציין, שיש חשיבות גדולה מאוד בלימוד הלכה באופן משמעותי³⁸. ענין פשוט זה, צריך היום חיזוק. והדבר תמוה ביותר, שכן אי אפשר להיות עובד ה', מבלי לקיים מצוותיו כראוי, וזה רק ע"י שיודעים הלכה כראוי. וכפי שמופיע בהקדמת המשנה ברורה לחלק א', ובספר מסילת ישרים (מידת נקיזת) ובספרים נוספים. והיה ראוי לעשות קונטרס בפני עצמו בנושא זה³⁹. אולם לא זה מטרת המאמר כאן, שענינו להלהיב ולחזק

38/ בתחילת הדרך מומלץ לכל מי שבתחילת דרכו בלימוד הלכה, שילמד מספרי קיצור, ע"מ שידע תוך זמן קצר כיצד לקיים את המצוות השכיחות. כגון ספרי קיצור וסיכום ההלכות, למשל ספר קיצוש"ע ילקוט יוסף או ספרי "פניני הלכה", "שמירת שבת כהלכתה" וכיו"ב. ולהיות בקיאים בהם היטב, ואח"כ לעלות לקומה יותר יסודית כגון לימוד שו"ע עם משנה ברורה עם ספרים אקטואליים כגון חזון עובדיה, ברכת ה', מנחת אהבה וכיוצא בהם (כדאי להתייעץ עם ת"ח הבקי בהלכה).

39/ עיין בנושא זה, בספרים - פניני הלכה (הלכות תלמוד תורה), "שערי תלמוד תורה" ובספר "מרבח תורה".

בע"ה במקום שדרוש יותר חיזוק, והוא לימוד הגמרא לנערים ולומדים מתחילים.

יש מקום לכאורה לשאול, מדוע הקב"ה כרת ברית דווקא על העיסוק והעמל בתורה שבעל פה, בלימוד ע"י עמל, ולא בלימוד בדרכים קצרות - כגון לימוד בספרי פסקי הלכה קצרים. מדוע הקב"ה רוצה שנעמול? מדוע חשוב לו שנתאמץ בלימוד התורה??

שאלה זו אכן מאוד חשובה, ונוגעת ביסודות היהדות, בהבנת מהות רצונו של הקב"ה מעמו ישראל. נתייחס בע"ה לשאלה זו בשני אופנים: א. ביאור ראשון - ע"י תשובה כללית. ב. ביאור שני - ע"י תשובה באופן ישיר, לגופו של ענין:

הביאור הראשון

מבואר במסכת ברכות (י, א), שישעיה הנביא מנבא לחזקיה המלך, שהוא ימות ולא יחיה, משום שלא עסק במצות פריה ורביה. חזקיה טען שהסיבה שמנע עצמו מן המצוה הזו, בגלל שראה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו בן רשע. אמר לו ישעיה הנביא - "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד!" דהיינו, 'מה לך לעסוק בנסתרות של הקב"ה, מה שנצטווית עליך לקיימו!'

נסתרות דרכי ה'! יש להי"ת את הסיבות שלו מדוע הוא מצווה אותנו באופן כזה או אחר. ואין לנו להתעסק עם זה. עלינו לקיים את רצון הי"ת, כי כך ציווה. אבל מדוע? - זה כבר לא משנה, כי אנו סומכים על טוב ה'. וכשהוא מצווה שנעשה דבר מסוים, אנו מאמינים ובטוחים שזה לטובתנו. וכמו בכל המצוות כולן, שאנו מקיימים מתוך אמונה שכולם - "וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה." (דברים פרק ו, כד). לא תמיד אנו רואים ומבינים באופן ישיר, מדוע טוב לנו לקיים את המצוות, מה הקשר בינן לבין הטוב שאנו מצפים שיהיה לנו.

אלא שאנו מקיימים את מצוות ה', מתוך אמונה בטוב ה'. כשם שהקב"ה הוציא אותנו בטובו הגדול ממצרים, ובקע לנו את הים,

והולך אותנו במדבר עם ניסים רבים שליוו את ישראל בכל יום. וכל זה מתוך אהבה ואכפתיות גדולה⁴⁰. כך נאמין ונתייחס למצוותיו של הי"ת, שכולן ניתנו לנו לטובתנו.

וכך גם נאמין שהברית על עמל התורה שבע"פ, נועדה לטובתנו. אמנם אנו גם ננסה להבין בע"ה עד כמה שידינו מגעת. וזה מטרת החיבור הזה, להבין בע"ה כמה שניתן מהי הסיבה הפנימית בלימוד הגמרא. אבל ישנו גם צד שאסור להתעלם ממנו והוא האמון שאנו צריכים לתת בהי"ת, וגם בחכמינו ז"ל. רבותינו קראו לזה "אמונת חכמים". מצד אחד עלינו לסמוך על כך שזה טוב ונכון לנו. ומאידך לחפש את התשובות. אבל לדעת שגם אם לא נמצא אותן עכשיו, זה לא משנה את העובדה, שיש כאן רצון ה', הנובע מתוך טובו הגדול, שנעמול בתורה שבע"פ. ושזה הדבר הנכון והטוב עבורנו.

הביאור השני - לגופו של ענין

כעת ננסה⁴¹ בע"ה להבין לגופו של ענין, מדוע הקב"ה חפץ שנעמול על התורה שבע"פ, ולא נשיג אותה בדרכי קיצור? אנו נתבונן בכמה נקודות, שכולן יחד יתנו לנו מענה עמוק ויסודי בע"ה:

1. הרבי מלובביץ, ר' מנחם מנדל שניאורסון זצ"ל. כתב באחת מאיגרותיו כמה נקודות יסודיות, ביחס לאתגרים שיש בחיי היהדות⁴². ומדבריו נלמד גם לענייננו, בהקשר ללימוד התורה בעמל. ואלו הם דבריו:

"אמנם נכון שאלוקים היה יכול לכונן סדר עולמי שבו מוסריות ומוסר היו שולטים בכיפה, כשהאדם נדרש להשקיע בכך מאמץ מזערי בלבד, או אף בלי כל מאמץ מצידו. אך מובן מאליו שאין שום השוואה בין דבר שמקבלים במתנה ובין אותו דבר כשהוא מושג ע"י מאמצים אישיים קשים, אחרי התגברות על מכשולים קשים,

40/ נצרף לכך את כל הניסים שאנו זוכים להם בדרך האחרון. שהי"ת מקבץ את עמו ישראל, אחרי אלפי שנות גלות לארץ ישראל. ומתקיימים מול עינינו נבואות וסימנים רבים של גאולה. והצלה ממות לחיים במלחמות ישראל, עד ימינו אלה.

41/ כאמור, אין בידנו לדעת מהי הסיבה האמיתית הפנימית של הקב"ה. המטרה כאן לתת כיוונים שיעזרו לנו בע"ה להבין יותר את הנקודה הפנימית של הדברים בע"ה.

42/ והובאה גם בספר "תשובות לשאלות החיים" עמוד 109.

הן מבית הן מבחוץ, הן בגשמיות הן ברוחניות. ולפעמים אפילו מכשולים שנראה כי אי אפשר להתגבר עליהם. ובכל זאת, מתוך ידיעה שיש ציווי אלוקי לנהוג על פי דרך מסוימת בחיים, האדם נחוש לבצע שליחותו האלוקית יהיו הקשיים אשר יהיו.

למעשה, עצם הקשיים והמכשולים שהאדם נתקל בהם נחשבים בעיניו לאתגר שצריך להתמודד איתו בלי רתיעה ולהתגבר עליו. והאדם אינו מניח למכשולים כאלה להפריע לו. להפך הם מעוררים בקרבו כוחות נסתרים, אשר מגבירים את נחישותו וממריצים את מאמציו עד לרמה המירבית. הוסף לכך את תחושת הסיפוק העומדת ביחס למידת המופעל במאבק, דבר שעושה את פירות הניצחון טעימים הרבה יותר".

הרבי מלמדנו, שהתגברות ומאמץ בעבודת ה', מעוררים אצל האדם כוחות שהיו חבויים אצלו ולא באו לידי ביטוי בחיים השגורתיים. ע"י מאמץ שאדם משקיע בעבודת ה', כוחותיו יוצאים ומתגלים ומביאים אותו להישגים גדולים יותר, ממה שהיה יכול להשיג ללא אותם מאמצים. ועוד, שזה גם מביא לאדם תחושת סיפוק גדולה, משום שמרגיש מתיקות גדולה בהישגיו, בעקבות המאמצים הרבים שהשקיע.

מכאן יש לנו הסבר נוסף לענייננו - מדוע הקב"ה חפץ בעמל בתורה ולא בלימוד תורה שטחי הנעשה בדרכי קיצור. משום שכל הענין הזה נכון גם בלימוד התורה. ככל שאדם יעמול בתורה, ויתמסר להבין אותה, הוא יגלה אצלו כוחות גדולים. כוחות של מסירות לתורה, מסירות להבנת התורה. ככל שאדם יתאמץ בהבנת התורה, הוא יפתח את כישרונות הבנה והזכירה שלו.⁴³ ממילא אותם כישרונות גם יביאו אותו להישגים והצלחה גדולה יותר בלימוד. ומכאן גם תחושת הסיפוק והשמחה יהיו גדולים אצלו הרבה יותר. ובכלל, כל החיבור לתורה ילך ויגדל.

ועוד ממשיך שם הרבי וכותב נקודה נוספת ויותר משמעותית -

43 / מסופר על הרבה מחכמי ישראל, שהתחילו להתגדל בתורה ולהחכים בה ביותר רק בנרותם, אחרי שקיבלו החלטה לעמול בתורה כראוי (אגרות החזון איש חלק א').

"ומנקודה זו לעוד נקודה ולתבונה עמוקה יותר. הדרך האמיתית והמושלמת לקיום רצון ה', המגולם בתורה ובמצוותיה אינו מתוך תחושה של פריעת חוב, שחייבים לאלוקים ולבני האדם. גם לא תחושת הסיפוק הנובעת מהתרומה לעולם בכללו, כלומר עולם שהוא נבדל מן האדם ונמצא מחוצה לו. מפני שכל עוד המניע להיענותו של היהודי לרצון ה' הוא חיצוני, ויהיה המניע הזה כשהוא לעצמו ראוי לשבח ככל שיהיה, עדין אין זה מושלם לגמרי.

הקיום המושלם של התורה והמצוות מושג כאשר קיום זה הוא חלק בלתי נפרד מחייו של האדם, עד כדי הזדהות מלאה עם האדם. כלומר כאשר התורה והמצוות חודרים לעצם מציאותו וישותו ונהפכים לדבר שאינו ניתן להפרדה ממנו ולחיי היום יום שלו... לא ניתן להשיג ולחוות הזדהות אמיתית עם דבר כלשהו אם הדבר מושג בלי

מאמץ או מתוך מאמץ קטן. רק כאשר הדבר כרוך במאמץ יוצא מן הכלל, אפילו עד כדי סיכון חייו של האדם כדי להשיג את הדבר ולהחזיק בו - הוא נהפך לחלק בלתי נפרד מחייו. ולהפך, רק דבר שנחשב חלק חיוני ובלתי נפרד מחייו של האדם - יכול לעורר את הכוחות הפנימיים ביותר של האדם, ואפילו מסירות נפש".

כאן הרבי מלמדנו תבונה עמוקה יותר - שהתכלית בעבודת ה', שאדם יקיים את רצונו של ה"ת מתוך חיבור והזדהות מלאים עם מצוותיו. ולא כמי שחייו לפרוע חוב, ולהפטר מהנטל של המצוות, חלילה. וכדי להגיע לכך צריך עמל. שמציאות החיים תהיה מאתגרת, הדורשת מסירות נפש כדי לקיים את המצוות.

**אי אפשר להיות
עובד ה' אמיתי,
מבלי להיות
מחוברים לעמל
התורה שבע"פ.
וכל עובד ה', החפץ
לקיים רצון ה', צריך
שיעמול בתורה
שבע"פ, כיון שזהו
רצונו יתברך**

עמנו ברית על עמל תורה שבע"פ. משום שרק בלימוד שנעשה בעמל, נוצר חיבור פנימי ואמיתי בין הלומד לבין התורה. חיבור שמביא את האדם ללמוד תורה מתוך חשק ואהבה גדולה לתורה. וכפי שאנו אומרים בתפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו". זהו חיבור בו הלומד מרגיש שהתורה היא ממש חלק ממנו. והמסלול המביא לחיבור והזדהות זו עם התורה, הוא דווקא לימוד הנעשה מתוך עמל ויגיעה.

בלימוד שטחי או קצר, הלומד יכול בהחלט להקיף ולסיים אפילו ספרים רבים. אבל על זה נאמר "דבר שבא בקלות הולך בקלות". באופן זה התורה לא תהיה חלק בלתי נפרד ממנו.

לסיכום: לאור דברי הרבי למדנו, שהטעם שהקב"ה חפץ בלימוד תורה ע"י עמל ויגיעה, משום ש: א. ע"י העמל מתעוררים כוחותיו וכישרונותיו הנסתרים. ומכאן גם הישגיו יהיו יותר גדולים. ב. משום שזה יביא לחיבור והזדהות אמיתית עם התורה, באופן שהתורה תהיה חלק בלתי נפרד מהלומד, ולא יהיה כמי שעוסק בתורה "כמצות אנשים מלומדה".

2. הראי"ה קוק זצ"ל, מבאר את תועלת היגיעה בתורה ("עין איה" ברכות ב, סג, ב):

"..כי על ידי היגיעה ועבודה שכלית, מתעלה האדם למדות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. ע"כ תצא מהלמוד שע"י היגיעה דווקא עומק ההבנה והידיעה הברורה עם הפעולה הרצויה לעבודת ד' ויראתו וכל טהרת המידות. אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים עומדים מחוץ לנפש של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו".

ומבואר בדבריו, טעם נוסף לענייננו. שלימוד תורה מתוך יגיעה, מטהר את מידותיו של האדם. ועוד, שלימוד ע"י יגיעה מביא את הלומד להבנה ברורה והבנה יסודית של התורה. מי שלומד קיצורים, לא יודע את הדין בצורה טובה אלא בצורה שטחית. הוא מפספס

את "התחושה" של הדברים. את ההבנה האמיתית של דברי חז"ל. ככל שלומדים את הדברים יותר בעיון, ויותר קרוב למקור הדברים, ויותר נחשפים לדעת באמת את דברי חז"ל, את עומק ההלכה, ואת רצון ה'. כשלומדים את הקיצור, לא רואים את התמונה מספיק טוב. וממילא גם לא נוצר חיבור והזדהות עם הדברים.

לסיכום: הטעם שהקב"ה חפץ בלימוד תורה ע"י עמל ויגיעה עפ"י הרב קוק, משום ש: א. זה פועל על תיקון המידות. ב. רק כך ניתן להגיע להבנה נכונה ויסודית של התורה.

עמלו של האר"י הקדוש בתורה שבע"פ: נתבונן בע"ה **3.** בדברי ר' חיים ויטאל זצ"ל, תלמיד האר"י הקדוש⁴⁴, המתאר את הסיבה שרבו התאמץ בלימוד עיון תורה שבע"פ (שער המצוות, ואתחנן, דף לג, ע"א):

"גם בעיון ההלכה עם החברים ראיתי למורי זלה"ה, מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה"⁴⁵, עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה. ושאלתי את פיו, מדוע טורח כ"כ? והשיב לי כי הנה העיון הוא כדי לשבר הקליפה שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא, שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרוח ולהתיש כוחו אז, כי לכן נקראת התורה תושיה, שמתשת כחו של העוסק בה, ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כחו בהיותו עוסק בהלכה. גם בענין הפלפול ועיון ההלכה, היה מורי זלה"ה אומר כי תכלית העיון הוא לשבר הקלי' שהם הקושיות, כי הם גרמו לאותם הקושיות שהם בהלכה, שלא יובנו תירוציהם כי אם בקושי ובדוחק גדול כנודע...".

מדברי ר' חיים ויטאל המתאר את עמלו של רבו האר"י הקדוש בתורה בעיון ההלכה, אנו מגלים רובד נוסף ומשמעותי ביחס לעמל תורה שבע"פ. והיינו, שע"י העמל וההתמסרות ללימוד, האדם זוכה לחשוף את ההבנה הנכונה בדברי התורה. ע"י הסרת "קליפות" (דהיינו הסיבות רוחניות המפריעות להבין את התורה),

44 / כל החיבורים של כתבי האר"י שלפנינו, נכתבו ע"י תלמידו ר' חיים ויטאל, ע"י שקיבל מתורתו של האר"י.

45 / ומדובר כאן בלימוד הלכה בעיון, כפי שיתבאר מיד בהמשך דבריו.

הוא מבין נכון יותר את הדברים. והסיבה לכך, משום שהקב"ה לא נותן את ההצלחה בהבנת התורה מיד כאשר אדם ניגש ללימוד. כדי לזכות להבין את הדברים כראוי, עליו לעמול עליהם תחילה.

המקור לכך מופיע בזוהר (תיקוני הזוהר, תיקון ע') - "ואי אשתדל בה, אדכיר ליה כל מה דהוה אולפן ליה במעי אימיה". פירוש - אם יעמול בה (בתורה), יזכירו לו כל מה שהיו מלמדים אותו במעי אמו. זאת אומרת כאשר ניגשים ללמוד תורה, ההבנה היא מאוד חלקית, ולא באופן שידעתנו אותה לפני הלידה. ורק לימוד בעמל מזכה את הלומד להבין את התורה באופן הנכון.

זאת אומרת, לפני שהאדם נברא למד וידע את כל התורה. וכדי לחזור לאותה ידיעת התורה, עליו להתאמץ עליה, שרק אז היא תתגלה לו יותר. ומבואר במסכת קידושין (לב, ב) "ובתורתו יהגה", בתחילה התורה נקראת תורת השם, ואחרי שאדם למד אותה ועמל עליה היא נקראת "תורתו", דהיינו שהתורה נהיית שלו. והיינו משום שכעת זכה להבין אותה כראוי, והיא ממש חלק ממנו.

לסיכום: נמצא שהקב"ה כרת עמנו ברית על עמל תורה שבע"פ, משום שרק בדרך זו ניתן לזכות להבנות נכונות בתורה. משום שהלומד נתקל בקשיים בלימודו, בגלל "קליפות" שנועדו להפריע ללומד ולמנוע ממנו את הבהירות בתורה. ומה שמסיר אותן, ומאפשר את ההבנה הבהירה, זה העמל בתורה!

ביאוריה של תורת החסידות לתכלית עמל תורה שבע"פ

4. בספר "נתיבות שלום"⁴⁶. מבאר את הדברים שזוכה העמל בתורה שבע"פ. גם מדבריו נבין בע"ה, מדוע הקב"ה כרת עמנו ברית על עמל תורה שבע"פ:

"ענין עמל תורה אינו רק אמצעי למטרה בכדי שע"י זה יבין היטב את דברי התורה, אלא הוא מטרה כשלעצמה, שע"י עמלה של תורה זוכה לאור התורה ומתדבק בה'..".

46/ חלק א', נתיב תורה מאמר ד', אות ב' עמוד קס'.

"עוד זוכה בעמלה של תורה, שעל ידה נעלמים כל המסכים והמחיצות המבדילים בין יהודי לאביו שבשמים, ועי"ז מתבהרים טשטושי המח וטמטומי הלב העוברים על לומדי תורה, אשר מקורם במסכים המבדילים יהודי מלהרגיש את אביו שבשמים. וכשנעלמים המחיצות המפסיקות אז נקלטים דברי התורה במוחו ולבו" (שם).

הקב"ה לא סופר את הדפים שאדם לומד בש"ס, אלא את הזמן שהוא מנצל! שכן עיקר הענין הוא עצם העיסוק בתלמוד, ולא דווקא הסיום שלו

"כמו כן ע"י יגיעת התורה
נפתחים בפני איש יהודי שערי
תפילה, כמו שאמרו חז"ל
(סוטה מט, א) אמר ר' יהודה
בריה דרבי חייא כל העוסק
בתורה מתוך הדחק תפילתו
נשמעת"⁴⁷, רב אחא ב"ח אמר
אין הפרגוד ננעל עליו. ר'
אבהו אמר אף זוכה לקבל פני
שכינה" (שם).

"כמו כן זוכה לאור הגנוז שנגנז
לעמלי תורה, כדאיתא בתנחומא⁴⁸. משמעות אור הקדוש הזה,
שבכל דבר שיש בעולם ובכל הבריאה כולה מסוף העולם ועד
סופו רואה רק את הבורא ית', ורואה עולם שכולו אור, חי עם
אלוקותו ית' ומרגיש בפועל את כח הבורא בתוך הבריאה שמלא
כל הארץ כבודו. אשרי לו ואשרי חלקו" (שם).

"הכח להתייגע ולהיות עמל בתורה, הוא ראשית מן האמונה
בגודל הנחת רוח לפניו יתברך שמו, מהיגיע שלו... הקב"ה מתענג
ומשתוקק לעמלה של תורה. כמו כן מן האמונה בנצחון הסופי,
שע"י עמלה של תורה אכן ישיג אור התורה וכמו שאמרו חז"ל
(אדר"נ פ"ז) על ר' עקיבא שהיה בן ארבעים לפני שהתחיל ללמוד..

47 / עפ"י דברים אלו גם ניתן להבין הנהגות של צדיקים, שאמרו שהכנה טובה ביותר לתפילה זה ע"י לימוד הנמרא (ספר "מרבב תורה" עמוד קעז). והיו צדיקים שהקפידו שלא לאפשר לש"צ להתפלל לפני התיבה כל עוד שלא למד שני דפי נמרא קודם התפילה (שם, עמוד קעג).

48 / דברי מדרש תנחומא הובאו בתחילת קונטרס זה, בתחילת חלק ב'.

עד שנתעלה לדרגתו העילאית... בעמלה של תורה עוברים עתים כאלו שהיאוש מעיק על הלב והעצה רק האמונה בדברי חז"ל, כי יגעת ולא מצאת אל תאמין (מגילה ו, ב), ואז זוכה שנפתחים בפניו מעינות הנצח לזכות לאור תורה" (שם אות ג, עמ' קסא).

לסיכום דברי ה"נתיבות שלום" - מתבאר שהברית נכרתה דווקא על עמל בתורה שבע"פ, משום שע"י העמל בתורה שבע"פ, מתחזק ומתעצם הקשר שלנו עם ה' ותורתו. ועוד, שע"י עמל התורה, הלומד זוכה לדביקות בה', זוכה שנעלמים ממנו כל מיני מסכים המפרידים בינו לבין ה' וזוכה להרגיש יותר את מציאות ה'. תפילותיו יותר נשמעות ומתקבלות. וחי באופן מוחשי את הקשר עם הי"ת.

נמחיש את משמעות הדברים ע"י כמה דוגמאות. כאשר אדם לומד סוגיא בגמרא, למשל מתי זמן קריאת שמע של שחרית (ברכות ט, ב), או למשל, האם מצוות צריכות כוונה (ראש השנה כח, א) או למשל שני אנשים השותפים בעסק מסוים, האם יכולים להעיד זה על זה או לא בתביעה משפטית בבית דין (בבא בתרא מב, ב). - מעבר לבירור שבכל סוגיא, שהוא חשוב כשלעצמו כדי להבין כיצד לקיים מצוות התורה כראוי. בנוסף לכך, כאשר הלומד מתאמץ להבין כל דין וטעמו וההסתייגויות שבו ונקודת המחלוקת ושאר פרטי הסוגיא, הוא זוכה גם שכל העיסוק הזה מעצים את החיבור שלו להי"ת. הוא ידגיש יותר את ה' השורה עליו בשעת לימודו.

ומחמת חשיבות הדברים, נציין מספר דוגמאות המבטאות את הדביקות והקרבה הזו לה' - שאדם מרגיש וחווה שה' איתו, מקשיב לתפילתו, מצליח אותו בעמלו הרוחני והגשמי, מרגיש סיפוק ושמחה רוחניים שאי אפשר לתאר אותם במילים, התפילה מתוך רגש אמיתי ועמוק של דבקות ועמידה מול ה', לימוד התורה נעשה מתוך שמחה וחוויה גדולה של סיפוק, כל קיום התורה והמצוות נעשים מתוך חשק ומוטיבציה.

שלנו לעבוד את ה'. כל מי שיצא לו ללמוד תורה, להתפלל ועוד, מתוך חוסר חשק, טעם (במלרע) את הטעם המר הזה של עבודת ה' מתוך חוסר חיבור פנימי. וזה דבר נורא, שגורם לרבים טובים להתרחק מלימוד התורה ויש שאפילו משמירת המצוות. ונמצינו למדים, שדווקא לימוד בעמל, אע"פ שפעמים רבות בתחילה הוא כידוע מאוד קשה. מכל מקום, דווקא הדרך הזו מביאה את האדם לכל אותם הקניינים הגדולים ברוחניות, בחיבור לתורה ולנותן התורה.

מנין מקבלים את המוטיבציה לעמול?

עוד מבואר בדברי נתיבות שלום שהובא מקודם, שמקור הכוח לעמול בתורה, מהאמונה שצריכה להיות לנו, שהי"ת שמח ומתענג בראותו אדם היושב העמל ויגע בתורה. הי"ת משתוקק למציאות של עמל תורה. וכאשר בא אדם ועוסק בתורה, משמח את הקב"ה בצורה כי פשוטה!

בענין זה של המוטיבציה בלימוד התורה, חשוב⁴⁹ לעסוק בלימוד שמטרתו להסביר את חשיבות לימוד התורה, כמו בספר "נפש החיים" שער ד', או ב"תורת הבית" לחפץ חיים וכיו"ב. וכן בקריאת ספרים על גדול ישראל, ללמוד מהיחס שלהם לתורה. הלימוד הזה, יתן מבט עמוק ואמיתי על התורה ויאפשר להבין את סיבת הערך העצום של התורה, והיחס בינה לבין תפילה ושאר המצוות.

וכן ידוע הדבר גם בשאר מצוות, שכדי לקיימן מתוך חיבור חשק ושמחה, מאוד כדאי ללמוד את עניינו. למשל, אדם שהכין עצמו לקראת חג מסוים, ע"י לימוד הענין של החג (ממדרשים, ספרי הלכה, חסידות וכיו"ב), והעיסוק בהלכות המעשיות, כאשר יכנס החג ירגיש - חיבור מאוד גדול, שמחה, חוויה וריגוש רוחני, סיפוק שמקיים מצוות החג כראוי. לעומ"ז, מי שנכנס לחג ללא שום הכנה והבנה בעניינו של החג, לא ירגיש שום חיבור אמיתי ופנימי לחג. וכן הוא גם בשאר המצוות (יש מקום להאריך עוד בנושא זה,

של מנין שואבים כח ומוטיבציה. אולם אין זה נושא המאמר לכן נסתפק בינתיים בשורות מעטות אלו).

היחס ללימוד גמרא עם פירושים שנתחברו בזמנינו

נשאלת השאלה - האם נכון ללמוד גמרא עם הפירושים שנתחברו בזמנינו, המבארים את פשט הגמרא, בלשון היותר מובנת לנו. שאז מצד אחד ניתן להבין מהר יותר את סוגיות הגמרא, אלא שמאיך זה מונע לכאורה את העמל בלימוד? או שמא צריך ללמוד גמרא מבלי להיעזר באותם ספרים, משום שכך יש יותר צורך בעמל אע"פ שיקח אולי יותר זמן עד שמבינים את הסוגיא?

לפני שנתייחס לשאלה, נקדים שבלימוד הגמרא לפנינו שתי התמודדויות עיקריות. הראשונה - השפה, הלשון הארמית של הגמרא. שנתחברה בלשון זו משום שזו היתה השפה המדוברת בתקופת אמוראי בבל. השנייה - התוכן, דהיינו סוגיית הגמרא, הבנת הדיון לעומקו. מה בדיוק החידוש או הקושיא של הגמרא או כיצד בדיוק השאלה מתורצת, ומה בדיוק המחלוקת וכיו"ב.

מכאן, אם השימוש בספרי עזר נועד לסייע להתמודד עם השפה להבין את התרגום, או הפיסוק הנכון, אין בזה בעיה. אדרבא, עדיף לחסוך את הזמן, ע"י בירור קצר בספרי עזר מה תרגום של מילה לא מובנת או קריאה נכונה של משפט לא ברור. משום שסוף סוף בתחילת הדרך אנו לא בקיאים בלשון הגמרא בשפת הארמית, אין סיבה להתעכב סתם וללמוד את השפה בדרך הקשה.

אמנם אם המטרה של השימוש בספרי עזר בגמרא, נועדה לסייע להבין את תוכן הדיון, זו טעות. משום שהחלק הזה בלימוד הגמרא, העיסוק בתוכן של הסוגיות, הבנת השקלא וטריא (משא ומתן) באופן מדויק, דורשים התאמצות ועמל. וכל דברינו כאן בקונטרס, מתייחס בעיקר לחלק הזה של לימוד גמרא. ממילא אם אדם ימהר לפתוח ספרי עזר, המבארים את סוגיות הגמרא, הוא מפספס את קיום אותה הברית שיש לעם ישראל, בלימוד התורה בעמל (אמנם ישנם זמנים, שכדי למנוע ביטול תורה, ודאי שעדיף להיעזר באותם ספרים, אם בלעדיהם ימנע מללמוד). ועוד, שהלימוד בספרי עזר למיניהם, לא רק שגורמים לחוסר

עמל, אלא גם לא מאפשרים לפתח את החשיבה העצמאית שלך. אם לא תסתכל (לפחות בשלב ראשון) בספרי העזר, תפתח את החשיבה האישית שלך. הדבר יכריח אותך לחשוב, ברמה הכי פשוטה. כך תתרגל גם להיות אדם חושב.

האם יש חשיבות בלימוד הגמרא גם כשלא מגיעים למסקנות הלכתיות?

בעקבות הדברים שנתבארו, שתכלית הלימוד בגמרא שאדם ידע מהו רצון ה', וכיצד לקיים מצוות. נשאלת השאלה, האם יש חשיבות בלימוד הגמרא כאשר הלומד לא מגיע למסקנות הלכתיות?

בתחילת הקונטרס, ראינו את דבריהם של גדולי עולם - הגר"א, הנועם אלימלך, בעל התניא, ר' נחמן ועוד, שיש לשמור על קביעות בלימוד הגמרא, ממילא התשובה פשוטה - ודאי שכן!! הם לא כתבו בהדרכותיהם שזה מיועד רק לבני תורה, לפוסקי הלכות, אלא לכלל עם ישראל. ועוד, שדברי ר' יוחנן ממסכת גיטין ומדרש תנחומא הנ"ל, שהקב"ה כרת עמנו ברית על לימוד התורה שבע"פ, מבלי לציין שהתכלית של העמל לדעת להורות הלכה, הם המקור לדבריהם ומלמדים אותנו שיש חשיבות בעצם העיסוק בעמל התלמוד.

אמנם יכולה להיות מחשבה שלימוד הגמרא מיועד למי שרוצה להיות תלמיד חכם ומורה הוראה הפוסק הלכות כשתורתו אומנותו. ממילא, מי שחושב שזה לא התפקיד שלו בחיים, יחשוב שאינו צריך לקבוע עצמו בלימוד התלמוד. אלא שצריך לדעת שהקב"ה לא מצפה שכל אחד מישראל יהיה מורה הוראה לרבים, כפי שמקובלנו מחז"ל (קהלת רבה, הוצאת וילנא, פרשה ז) - "בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצאין מהן ק' למשנה, יוצאין מהן עשרה לתלמוד, יוצא מהם אחד להוראה".

ועוד, שאנו מוצאים מקורות (עיין למשל שו"ע סימן קנו, א. ושם ב"ביאור הלכה" ד"ה סופה בטלה וגוררת עוון), המדברים על השילוב של תלמוד תורה עם דרך ארץ, ושדרכו של רשב"י שהסתגר כל החיים רק בלימוד התורה, אינה דרך חיים לכלל הציבור. הי"ת צריך שיהיו בעולמו גם מלמדים, רופאים, נגרים

וכו'⁵⁰. רוב העולם אינו זוכה למעלה הגדולה שעסקם רק בתורה.

והנה, נתברר לנו לעיל עפ"י רבותינו, שהקב"ה כורת עם ישראל ברית על העמל בתורה שבע"פ, למרות שבמציאות רוב העם אמור לעסוק בעיקר בדרך ארץ וישובו של עולם, ולקבוע רק עתים⁵¹ לתורה. מכאן נלמד, שגם מי שאין עיסוקו רק בתורה, על כל פנים עליו לקבוע עתים לעמל תורה שבע"פ. משום שעמל התורה שבע"פ, זו מטרה העומדת בפני עצמה⁵².

לסיכום, מה יצא לנו?

למדנו שמי שעוסק בלימוד הגמרא, הוא עובד את ה' יתברך עבודה גדולה. משום שהי"ת רוצה שיעבדו אותו ע"י העיסוק והעמל בחלק התורה שבע"פ מחמת הנחת רוח הגדולה שזה עושה לו, ודבר זה מתבטא ביותר ע"י לימוד הגמרא ביסודיות (אמנם ניתן לעשות זאת גם באופנים נוספים, בלימוד הגמרא קיימת יחודיות שלא קיימת בלימודים אחרים וכנ"ל).

נמצאנו למדים מכל המבואר כאן, שעובדי ה' המחפשים לעשות נחת רוח לה' ולדבוק בו באמת, צריכים לעמול ולהתמסר ללימוד התורה שבע"פ בכלל ובפרט ללימוד הגמרא. ע"י לימוד הגמרא בעמל הנדרש כדי להבין אותה היטב, נזכה להשיג דביקות זו בהי"ת. (וכמובן שיש ללמוד בשמחה. בלי להיכנס ללחצים חלילה, אלא ללמוד לפי הכוחות והזמן שהי"ת העניק לאדם).

50/ אמנם מי שחפץ בכך, ויכול להתמסר רק לתורה, ודאי שזה עדיף. מכל מקום, כל אחד יתבונן בעצמו, ויחייץ עם רבותיו, מהי הדרך הנכונה לו בחייו.

51/ גם קביעות עתים לתורה, זו הלכה פסוקה. וכמבואר בשולחן ערוך (קנה, א) - אחר שיצא מבהכ"ג, ילך לבה"מ; ויקבע עת ללמוד, וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעברו אף אם הוא סבור להרויח הרבה. הגה: ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לבה"מ ושכר הליכה בידו, או יקבע לו מקום וילמוד מעט במה שידוע ויחשוב בעניניו ויכנס בלבו יראת שמים.

52/ באמת שיש בזה חילוק, לא אצל כולם ההנהגה בזה תהיה דומה. למשל בעלי בתי שיש להם רק זמן מועט ללמוד תורה, עליהם להקדיש זמן זה בעיקר ללימוד הלכה, כדי לדעת כיצד לקיים את התורה. ואם יש להם יותר זמן ללימוד התורה, הם יכולים ללמוד גם דברים אחרים נוספים שליבם חפץ. וכמבואר כל זה בספרי הלכה (עיין במשנה ברורה סימן קנ"ו ס"ק ג'. ובשו"ת יחוה דעת חלק ו', סימן נב' ד"ה "אולם הנה").

אי אפשר להיות עובד ה' אמיתי, מבלי להיות מחוברים לעמל התורה שבע"פ, לעמל התלמוד. וכל עובד ה', החפץ לקיים רצון ה', צריך שיעמול על תורה שבע"פ, כיון שזהו רצונו יתברך.⁵³

מכאן גם ניתן לקחת חיזוק לנקודה חשובה - שהקב"ה לא סופר את הדפים שאדם לומד בש"ס, אלא את הזמן שהוא מנצל! שכן עיקר הענין הוא עצם העיסוק בתלמוד, ולא דווקא הסיום שלו. אמנם כמובן שיש חשיבות לסיים את כל התלמוד בבקיאאות, מ"מ התכלית היא עצם העיסוק בתורה.

נקודה לסיים

אמנם יש להדגיש, שגם כדי לזכות להיות תלמיד חכם, זה לא אפשר מבלי להיות בקי בש"ס ומפרשיו. ובפרט להיות דיין ומורה הוראה. והדבר מצריך התמסרות גדולה על לימוד התלמוד. וכמבואר בכמה וכמה ספרים. מ"מ התלמוד בבלי מיועד לכל יהודי, ולא רק לחכמי ישראל. ולכן אע"פ שהיה מקום להסביר בחשיבות ידיעת התורה כדי להיות תלמיד חכם מורה הוראה, מ"מ עיקר מטרת החיבור היה להסביר וליצור רצון לעסוק בעמל תורה שבע"פ, דווקא בלימוד הגמרא, גם ללא מטרות נעלות אלו. וכפי שמבואר בדברי רבותינו גדולי הדורות שהובאו בתחילה, שמוטל על כל יהודי להקדיש זמן ללימוד התלמוד.

וגם המציאות שהיתה בעם ישראל במשך כל הדורות, שמרכז הלימוד והעיסוק היה בתלמוד הבבלי. כל הזמן התעמקו בו, עסקו בלברר וללבן את סוגיות הש"ס. וההתמקדות הזו בלימוד הגמרא, יצרה מציאות שעמ"י זכה ליצירות מופת רבות של ראשונים ואחרונים רבים, בין בספרים שעניינם לבאר סוגיות הש"ס ובין ספרי הלכה למעשה.

53/ יתכן מאוד שיש קשיים בתחילת הדרך. אמנם כבר למדנו מהגר"א (אבן שלמה פ"ח) ועוד גדולים רבים, שאדם צריך ללמוד תורה באופן שיהיה לו קל, דהיינו בהתאם ליכולות שלו. לכן עדיף להתחיל במסכתות הנחשבות ליותר קלות כגון תענית, מגילה, ברכות ועוד.

מהי גמרא? מתי חיברו אותה?

האם לימוד הגמרא מיועד לכלל הציבור
או רק לתלמידי חכמים?

מה יוצא לי מלימוד גמרא?

מדוע התאמץ האר"י הקדוש בלימוד העיון?

מנין שואבים מוטיבציה לעמול בתורה
ובמיוחד בגמרא?

האם לא עדיף ללמוד שו"ע וספרי קיצור
במקום גמרא?